

JURIDISKA FAKULTETEN

VID LUNDS UNIVERSITET

Ebba Kron

Sänkt straffbarhetsålder

En analys av pågående lagstiftning och dess
förenlighet med barnkonventionen

JURM02 Examensarbete

Examensarbete på juristprogrammet

30 högskolepoäng

Handledare: Ulrika Andersson

Termin: VT26

Innehåll

Summary	4
Sammanfattning	5
Förord	6
Förkortningar	7
1 Inledning	8
1.1 Bakgrund	8
1.2 Syfte och frågeställning	9
1.3 Metod	10
1.3.1 Diskursanalytisk metod	10
1.3.2 Rättsanalytisk metod	12
1.4 Material	13
1.5 Forskningsläge	14
1.6 Avgränsningar	14
1.7 Disposition	15
2 Rättshistorisk utveckling	17
2.1 Inledning	17
2.2 1700-talet och 1734 års missgärningsbalk	17
2.3 1800-talet och 1864 års strafflag	18
2.4 Generell straffbarhetsålder 1902	18
2.5 Brottsbalksreformen och sent 1900-tal	20
2.6 Lagändringar 2007	22
2.7 Inskränkning i särregleringen	23
2.8 Lagändring 2022	24
2.9 Sammanfattning i denna del	25
3 Reglering gällande unga lagöverträdare idag	26
3.1 Varför särbehandlar vi unga idag	26
3.2 Svensk lag idag	27
3.2.1 Straffbarhetsåldern och ungdomsreduktion	27
3.2.2 Påföljder för unga lagöverträdare	28
3.2.3 Ansvar för ungdomspåföljder	30
3.2.4 Brottsutredning och bevistalan	31
3.3 Sammanfattning i denna del	32
4 Barnets bästa och FN:s barnkonvention	33
4.1 Inledning	33
4.2 Relevanta artiklar	34
4.2.1 Artikel 3	34

4.2.2	Artikel 37(a)–(b)	34
4.2.3	Artikel 40.3 (a)	35
4.3	Sammanfattning i denna del	36
5	Lagförslaget om skärpta regler för unga lagöverträdare.....	38
5.1	Inledning.....	38
5.2	Förslaget	38
5.2.1	Utgångspunkter till lagförslaget.....	38
5.2.2	Sänkt straffbarhetsålder.....	39
5.2.3	Ungdomsfängelse.....	40
5.3	Grund till förslaget	40
5.3.1	Ökad allvarlig brottslighet bland unga.....	40
5.3.2	Samhällsskydd	43
5.3.3	Brottsoffrets upprättelse	44
5.3.4	Upprätthålla straffsystemets legitimitet	45
5.3.5	Partiell sänkning.....	46
5.3.6	Sammanfattning av lagförslaget.....	48
5.4	Straffbarhetsåldern i Danmark	48
5.4.1	Reformen 2010–2012.....	48
5.4.2	Remissvar till lagförslaget i Sverige	50
5.5	Sammanfattning i denna del	50
6	Analys av pågående lagstiftning.....	52
6.1	Inledning.....	52
6.2	Historisk och komparativ jämförelse.....	52
6.2.1	1900-talet och resonemanget idag.....	52
6.2.2	Sluten ungdomsvård och ungdomsfängelse	54
6.2.3	Lagändringen i Danmark och Sverige idag.....	56
6.3	Granskning av lagförslaget.....	57
6.4	Kravet på ”sista utväg” i Barnkonventionen	59
6.4.1	Inledning	59
6.4.2	Sänkt straffbarhetsålder.....	59
6.4.3	Ungdomsfängelse.....	60
6.4.4	Frihetsberövande som sista utväg och barnets bästa.....	61
6.5	Synen på barn	65
7	Slutsats	68
	Käll- och litteraturförteckning.....	70

Summary

On April 16th, 2026, the new legislative Government bill 2025/25:246 regarding stricter rules for young offenders was presented. The bill proposes a partial lowering of the age of criminal responsibility to 13 for severe crimes, and the introduction of youth imprisonment for the 13–14 age group.

The purpose of this thesis is to examine the arguments behind the proposal and compare them with previous legislative motives. Thereafter the thesis analyses how the proposal relates to Sweden's commitments under the UN Convention on the Rights of the Child. Lastly the thesis aims to examine how society's view of young people's accountability may change as a result of the legislative amendment. To answer the research questions, a discourse analytical method is used, partly through Carol Bacchi's "What's the Problem Represented to Be?" approach. This method is used to investigate how the proposal is justified and to analyse the underlying problem construction behind the legislative proposal. The method is complemented by a legal analytical method in order to examine how the proposal relates to Sweden's obligations under the United Nations Convention on the Rights of the Child.

The thesis demonstrates that Swedish legislation has long contained special treatment for young offenders on the grounds that they are not fully developed and therefore have greater difficulty understanding the consequences of their actions. However, due to the escalation of organized crime, change is now considered necessary to respond to the situation. This is motivated partly by the need to uphold societal protection and the legitimacy of the criminal justice system, and partly by victims' right to redress. The analysis discusses how this development relates to earlier justifications for the special treatment of young offenders. It then examines in greater depth the proposal's compatibility with the Convention on the Rights of the Child, as well as how societal perceptions of children may be affected by the proposed reform.

The analysis indicates a shift in the view of the special treatment of young offenders, where greater emphasis now is placed on the interest in imposing criminal sanctions than before, when the interest in treating young offenders differently carried more weight. Furthermore, the thesis concludes that the proposal's compatibility with the Convention on the Rights of the Child can be questioned, particularly regarding the requirement in article 37(b) that deprivation of liberty of children shall only be used as a measure of last resort, as well as the fact that the Committee on the Rights of the Child recommends a minimum age of criminal responsibility of 14 years. There are also indications that society's perception of young people may change because of the proposal, as more will be expected of them. The conclusion is that the proposed partial lowering of the age of criminal responsibility risks creating implementation difficulties and may lead to the deprivation of liberty of young people becoming more normalized instead of an exception.

Sammanfattning

Den 16 april 2026 presenterades det nya lagförslaget gällande skärpta regler för unga lagöverträdare i proposition 2025/26:246. I propositionen föreslås bland annat en partiell sänkning av straffbarhetsåldern till 13 år vid allvarlig brottslighet samt införande av ungdomsfängelse för åldersgruppen 13–14 år.

Syftet med denna uppsats är att granska argumenten bakom förslaget och hur det förhåller sig till tidigare lagstiftning. Därefter analyseras hur förslaget förhåller sig till Sveriges åtaganden enligt FN:s barnkonvention. Slutligen syftar uppsatsen till att undersöka hur samhällets syn på barn och ungas ansvarsförmåga kan förändras med anledning av lagförslaget. För att besvara frågeställningarna används en diskursanalytisk metod, och delvis specifikt Carol Bacchis ”What’s the problem represented to be”-ansats. Detta för att undersöka hur förslaget motiveras samt analysera det bakomliggande problemet till lagförslaget. Metoden kompletteras med en rättsanalytisk metod för att granska hur lagförslaget förhåller sig till Sveriges åtaganden genom barnkonventionen.

Uppsatsen visar att den svenska regleringen länge har innehållit en särbehandling för unga lagöverträdare med anledning av att de inte är färdigutvecklade, och därför har svårare att förstå konsekvenserna av sina handlingar. I och med den eskalerande organiserade brottsligheten anses en förändring behöva göras, för att regera mot situationen. Detta dels för att upprätthålla samhällsskydd och straffsystemets legitimitet, dels brottsoffers rätt till upprättelse. Analysen diskuterar hur denna utveckling förhåller sig till tidigare motiveringar gällande särregleringen. Därefter diskuteras förslagets förenlighet med barnkonventionen mer djupgående, samt hur synen på barn i sort kan påverkas av den föreslagna lagändringen.

Analysen pekar på att ett skifte har skett i synen på särbehandling av unga, där mer fokus nu läggs på intresset av att döma ut straffrättslig påföljd jämfört med tidigare, då intresset av att särbehandla unga har vägt tyngre. Vidare landar uppsatsen i att förslagets förenlighet med barnkonventionen är tveksamt, särskilt avseende kravet på att frihetsberövande av barn endast ska användas som en sista utväg enligt artikel 37(b), samt det faktum att barnrättskommittén rekommenderar en lägsta straffbarhetsålder på 14 år. Mycket tyder på att samhällets syn på unga kan förändras i och med förslaget, då större förväntningar ligger på dem jämfört med tidigare. Slutsatsen är att den förslaget om en partiellt sänkt straffbarhetsålder riskerar att medföra tillämpningsproblem och kan leda till att frihetsberövande av unga blir mer normaliserat i stället för ett undantag.

Förord

För snart fem år sedan flyttade jag hela mitt liv ner till Skåne. En flytt som gett mig mycket mer än vad jag nog då förstod. Jag är otroligt tacksam för allt jag lärt mig och den erfarenhet jag tar med mig från dessa år.

Inledningsvis vill jag tacka min handledare Ulrika för alla givande samtal vi haft och för all stöttning under våren.

Jag vill därefter tacka alla fina vänner jag lärt känna och tar med mig från juristprogrammet. Dessa år hade inte varit i närheten av lika roliga om jag inte hade haft er. Även tack till dig Moa. Jag är glad att jag lyckades få med dig ner till Lund och att vi delat denna tid.

Ett extra tack vill jag rikta till Lundaspexarna och alla som varit en del av min tid där. Ni har förgyllt min studietid och gett mig vänner för livet.

Tack till min familj för att ni alltid finns där och tror på mig. Ett extra tack till mamma för all support och korrekturläsning.

Avslutningsvis vill jag tacka dig Filip, för att du alltid stöttar mig genom allt. Jag är otroligt tacksam att du funnits vid min sida alla dessa år.

Tack Lund, jag kommer aldrig glömma dessa år.

Juni 2026, Lund

Ebba

Förkortningar

Barnkonventionen	Förenta nationernas konvention den 20 november 1989 om barnets rättigheter, generalförsamlingens beslut 44/25 den 20de november 1989
Bet.	Betänkande
BrB	Brottsbalken
Bris	Barnens rätt i samhället
Brå	Brottsförebyggande rådet
Dir.	Kommittédirektiv
Ds.	Departementsserie
LSU	Lag (1998:603) om verkställighet av sluten ungdomsvård
LUL	Lag (1964:167) med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare
Prop.	Proposition
Rskr.	Riksdagsskrivelse
SiS	Statens institutionsstyrelse
SOU	Statens offentliga utredningar
WPR-ansatsen	”What’s the problem represented to be”-ansatsen

1 Inledning

1.1 Bakgrund

Den 16 april 2026 presenterades regeringens proposition innehållande förslag på skärpta regler för unga brottslingar.¹ Propositionen innehåller bland annat ett förslag om att sänka straffbarhetsåldern för allvarliga brott, avskaffa ungdomsreduktion för unga myndiga samt höja straffmaximum för lagöverträdare under 18 år.² Dessutom läggs det fram ett förslag om att det sedan tidigare planerade arbetet att införa ungdomsfängelse för 15–17-åringar även ska inkludera 13–14-åringar som begår allvarliga brott.³ Förslaget presenteras som en del i reaktionen mot den allvarliga brottsligheten, då de verktyg som finns tillgängliga idag inte anses tillräckliga för att värna om intresset av samhällsskydd och brottsoffers behov av upprättelse.⁴

Sverige har under det senaste årtiondet skakats av en våldsvåg bestående av ett eskalerande antal allvarliga brott.⁵ Många av dessa grova brott begås av allt fler yngre barn. Utvecklingen syns tydligt i antalet lagföringsbeslut gällande grova brott bland unga personer, inkluderat fällande dom i tingsrätt, strafföreläggande och åtalsunderlåtelse.⁶ Statistik från Brottsförebyggande rådet (Brå) visar att det under 2025 lagfördes 107 personer i åldrarna 15–17 år för mord eller dråp, inkluderat försök och olika former av medverkan till det.⁷ Motsvarande statistik var under år 2020 endast 11 personer.⁸ Enligt Polismyndigheten var antalet våldshändelser som 13–14 åringar varit misstänkta för 31 personer under 2023. År 2025 var den siffran 70 personer.⁹

De kriminella nätverken har brett ut sig alltmer i Sverige, och värvar ofta unga personer att utföra brott åt dem.¹⁰ På senare tid har det framkommit att allt fler barn har kopplingar till kriminella nätverk, samt att dessa barn blir allt yngre.¹¹ Involvering i kriminella nätverk går generellt fortare idag jämfört med tidigare. Dessutom går det idag fortare från det att barn och unga inträder i ett kriminellt nätverk till dess att de begår grova brott jämfört med tidigare.¹² Vi har idag en straffbarhetsålder på 15 år i Sverige.¹³ Barn som begår brott vid 15 års ålder får därför inte dömas till en straffrättslig påföljd, oavsett

¹ Prop. 2025/26:246, s. 1.

² Prop. 2025/26:246, s. 76, 196, 209.

³ Prop. 2025/26:246, s. 102 f.; Prop. 2025/26:132, s. 85 ff.

⁴ Prop. 2025/26:246, s. 153.

⁵ Sausdal och Hannerz (2025), s. 17.

⁶ Brå, Lagföringsbeslut efter huvudbrott och ålder, 2025, definitioner.

⁷ Brå, Lagföringsbeslut efter huvudbrott och ålder, 2025.

⁸ Brå, Lagföringsbeslut efter huvudbrott och ålder, 2020.

⁹ Polismyndigheten, Juniorstudien, s. 10.

¹⁰ Lagrådsremiss Skärpta regler för unga lagöverträdare, s. 65.

¹¹ Brå 2023:13, s. 42.

¹² Brå 2023:13, s. 53 ff.

¹³ Se 1 kap 6 § BrB.

brottets allvar.¹⁴ Dessutom får lagöverträdare under 18 år reducerat straff med anledning av deras ålder. Detta är någonting som på senare år har börjat utnyttjas mer och mer av kriminella nätverk. Genom att värva unga personer att begå brott kan de själva undvika lagföring, men ändå få brotten utförda. Många unga är dessutom lättare att övertala till att begå brott, samt lättare att locka med bland annat ekonomisk vinning och vetskapen om att de ändå inte kan bli dömda för brotten.¹⁵

Som det ser ut idag har socialtjänsten ansvaret för unga lagöverträdare som begår brott. Som det nu aktuella lagförslaget ser ut är tanken att Kriminalvården i stället ska ta över ansvaret för verkställigheten av frihetsberövande påföljder, även för lagöverträdare i åldrarna 13–14 år som skulle kunna dömas för allvarlig brottslighet i och med lagförslaget. Detta då det enligt förslaget anses att Kriminalvården har bättre verktyg, dels för att motverka rymningar, dels för att säkerställa en bra utpassering och återanpassning till samhället.¹⁶

En ändring av straffbarhetsålder och införande av frihetsberövande påföljder för barn riskerar att påverka hur vi ser på barn och deras förmåga att ta ansvar för sina handlingar. Sedan 2020 är FN:s konvention om barnets rättigheter från 1989 (barnkonventionen) inkorporerad och gäller som svensk lag i, och all lagstiftning som rör barn ska därför utformas i överrensstämmelse med dess artiklar. FN:s barnrättskommitté har också uppmanat konventionsstater att inte lagstadga en straffbarhetsålder på under 14 år, samt uppmanat de som har en högre att inte sänka den.¹⁷ Det framhävs särskilt i kommittédirektivet att förslagen som läggs fram ska vara proportionerliga, samt att arbetet ska genomföras av ett barn och ungdomsperspektiv.¹⁸ Det finns därför anledning att undersöka hur förslaget förhåller sig till tidigare motivering för särreglering och till barnkonventionen, samt hur synen på barn i stort påverkas.

1.2 Syfte och frågeställning

Uppsatsens övergripande syfte är att granska och analysera förslaget att sänka straffbarhetsåldern till 13 år vid allvarlig brottslighet, samt införa ungdomsfängelse som påföljd för åldersgruppen 13–14 år. Förslaget kommer att diskuteras utifrån den framlagda propositionen från den 16 april 2026 gällande Skärpta regler för unga lagöverträdare. Fokus kommer ligga på att analysera argumenten och de bakomliggande motiven till en sänkt straffbarhetsålder för allvarliga brott samt till att införa påföljden ungdomsfängelse för unga lagöverträdare, särskilt de i åldersgruppen 13–14 år. Uppsatsen kommer undersöka straffbarhetsåldern över tid och

¹⁴ Bäcklund m.fl., Brottsbalken (2025-11-18, version 2025A, JUNO) 1 kap 6 §.

¹⁵ Brå 2023:13, s. 57 f.; Persson (2017), s. 65.

¹⁶ Lagrådsremiss, Skärpta regler för unga lagöverträdare, s. 97; SOU 2024:39 s. 120.

¹⁷ CRC/C/GC/24, p. 22.

¹⁸ Dir. 2023:112, s. 2.

motiveringen till den tidigare, samt hur det förhåller sig till argumenten för att nu sänka den. En jämförelse görs med resonemang och resultat från Danmark, som genomförde en sänkning av straffbarhetsåldern under en tidsperiod om två år. Därefter granskas särskilt motiven till förslaget att införa ungdomsfängelse som en straffrättslig påföljd för lagöverträdare i åldrarna 13–14 år i förhållande till tidigare motivering gällande frihetsberövande påföljder för unga. Vidare syftar arbetet att se hur förslaget diskuteras och förhåller sig till de åtaganden Sverige har genom FN:s barnkonvention. Slutligen analyseras hur detta skifte kan komma att påverka samhällets syn och förväntningar på barn i stort.

För att uppfylla uppsatsens syfte kommer följande frågeställningar besvaras:

- Varför har vi en straffrättslig särbehandling för unga lagöverträdare, och hur motiveras förslaget att ändra dessa, jämfört med tidigare resonemang gällande särregleringen?
- Hur förhåller sig förslaget att sänka straffbarhetsåldern och införa påföljden ungdomsfängelse för 13–14-åringar till Sveriges åtaganden genom barnkonventionen, särskilt kravet på ”sista utväg” i artikel 37(b) i barnkonventionen?
- Hur kan samhällets syn på ungdomar och deras ansvarsförmåga påverkas i och med den lagändring som föreslås?

1.3 Metod

1.3.1 Diskursanalytisk metod

En diskursanalytisk metod kommer användas för att granska förslaget gällande skärpta regler för unga lagöverträdare. Diskursteori handlar i grunden om att söka svar på hur språk används för att legitimera ett resonemang för någonting.¹⁹ Metoden är utformad utefter att användningen av språket inte uppfattas som ett neutralt instrument, utan som någonting som alltid är konstituerande och ger ett perspektiv på världen. Beroende på vilken social kontext någonting befinner sig i får det olika mening. Vår sociala tillvaro är därför inte fixerad, utan alltid en del av en konstrueringsprocess.²⁰

Håkan Andersson beskriver den diskursanalytiska metoden som någonting som söker svar på frågan ”hur” vi väljer att skapa och konstituera rätten, samt ”hur” vi därefter i de enskilda fallen legitimerar rättsliga lösningar för någonting.²¹ Detta i motsats till frågan ”vad” som ofta används, till exempel vid användning av den rättsdogmatiska metoden, för att söka svar på vad

¹⁹ Andersson (2025), s. 607.

²⁰ Bergström och Ekström (2018), s. 254 ff.

²¹ Andersson (2025), s. 599.

gällande rätt innebär. Fokuset för den diskursanalytiska metoden är således i stället att undersöka hur ett visst rättsligt konstituerande legitimeras. Den generella diskursanalytiska metoden används främst i uppsatsens femte och sjätte kapitel för att undersöka hur ett införande av påföljden fängelse för unga lagöverträdare i åldrarna 13–14 år motiveras, genom förarbeten till förslaget och i förslaget i sig.

Det finns olika inriktningar inom den diskursanalytiska metoden, som kan användas för att bättre besvara den frågeställning som undersöks. En inriktning av den diskursanalytiska metoden som ofta används vid undersökning av lagförslag och förarbeten är den förespråkad av Carol Bacchi. Metoden brukar kallas ”What’s the problem represented to be”-ansats, förkortat WPR-ansatsen. Ansatsen utgår huvudsakligen från sex undersökningsfrågor som används för att dekonstruera och se den inneboende logiken i en text.²² Denna ansats utgår från att det inte finns ett fast sätt att uppfatta varken det vi ser som problematiskt i samhället, eller det sätt som vi försöker åtgärda detta på. Metoden trycker således på att kritiskt granska och analysera problematiseringarna i dessa fall, för att kunna analysera kopplingen mellan diskurser och de effekter som de diskurserna kan ge.²³

De sex analytiska frågorna som används för att granska en text enligt Bacchi är följande:

1. Hur representeras det specifika ”problemet” i ett visst material?
2. Vilka förutsättningar eller antaganden underbygger denna framställning av ”problemet”?
3. Hur har denna framställning av ”problemet” uppstått?
4. Vad lämnas oproblematiskt i denna problempresentation? Var finns tystnaderna? Kan vi se på ”problemet” annorlunda?
5. Vilka effekter produceras av denna framställning av ”problemet”?
6. Hur/var har framställningen av ”problemet” producerats, spridits och försvarats? Hur har den (eller kan den) ifrågasättas, störts eller ersatts?²⁴

Samtliga sex frågor behöver inte användas, utan endast de som är relevanta för den forskningsfrågan uppsatsen har att besvara. Med hjälp av frågorna kan texten dekonstrueras för att hitta inneboende problematiseringar. I denna

²² Bergström och Ekström (2018), s. 271.

²³ Bergström och Ekström (2018), s. 272.

²⁴ Bacchi (2009), s. xii, min översättning.

uppsats kommer fokus främst ligga vid den första, andra och tredje undersökningsfrågan i WPR-ansatsen.

Den första frågan används främst för att undersöka hur problemet förstås och kvalificeras på ett grundläggande sätt.²⁵ Hur en person känner för en situation avgör hur denne kommer att föreslå att vi löser den. Enligt Bacchi kan vi därför i dessa fall ”arbeta baklänges”, och se till de ingripanden som läggs fram som lösningsförslag, för att undersöka hur problemet i sig ses på. Genom att se till lösningarna kan vi således undersöka hur problemet i sig betraktas.²⁶ Enligt Bacchi handlar fråga ett om att tydliggöra vad som ligger bakom ett problem, och svaret kan oftast ses ganska naturligt.²⁷ Denna fråga kommer således användas för att undersöka hur problemet framställs som grund till att förändring föreslås. Diskussion om detta förs främst i uppsatsens sjätte kapitel.

Ansatsens andra undersökningsfråga kommer också användas, vilken handlar om vilka förutsättningar eller antaganden som underbygger framställningen av problemet.²⁸ Fokuset enligt denna fråga är inte på vilka underliggande förutfattade meningar lagstiftarna har, eller att identifiera deras fördomar. Det handlar i stället om att identifiera de underliggande problem som finns i problemrepresentationen. Frågan behandlar således vilka ”konceptuella logiker” som stödjer ett problem, och som måste finnas där för att det specifika problemet ska ses som rimligt.²⁹ Ansatsens andra fråga kommer därför användas för att analysera vilka underliggande antaganden som finns till problemet.

Utöver detta kommer fokus även läggas på ansatsens tredje fråga. Den tredje frågan handlar om den historiska kontexten som ligger bakom problematiseringen på så vis som den nu presenteras. Frågan handlar alltså om att undersöka hur tidigare händelser har påverkat och bidragit till hur vi ser på problematiseringen idag.³⁰ Detta inkluderar även att uppmärksamma att konkurrerande representationer av problemet finns, och att problemet hade kunnat utvecklas annorlunda.³¹ Denna del av den diskursanalytiska metoden kommer att användas vid undersökning av den historiska utvecklingen på området. Diskussion utifrån denna fråga förs främst med utgångspunkt i kapitel två och därefter vidare i uppsatsen sjätte kapitel.

1.3.2 Rättsanalytisk metod

För att komplettera den diskursanalytiska metoden kommer en rättsanalytisk metod användas vid analysen. En rättsanalytisk metod innebär i stora drag att

²⁵ Bergström och Ekström (2018), s. 273.

²⁶ Bacchi (2009), s. 2 f.

²⁷ Bacchi (2009), s. 55.

²⁸ Bacchi (2009), s. 4 f.

²⁹ Bacchi (2009), s. 5.

³⁰ Bergström och Ekström (2018), s. 274.

³¹ Bacchi (2009), s. 10 f.

analysera rätten.³² Till skillnad från den rättsdogmatiska metoden, som snarare används för att fastställa gällande rätt, är det mer fritt vilken typ av material som kan användas vid tillämpning av den rättsanalytiska metoden. Enligt Claes Sandgren kan vi enligt den rättsanalytiska metoden snarare uppfatta argumentationen inom rättsvetenskapen som fri, till skillnad från när den rättsdogmatiska metoden tillämpas då fokus snarare ligger på att det finns en rätt lösning på det juridiska problemet.³³

Eftersom metoden anses tillåta en mer fri tolkning och analys av rätten, kommer den därför att användas för att bredare undersöka uppsatsens andra frågeställning som handlar om barnrättsperspektivet. Denna del är mer rättsligt orienterad, varför en rättsanalytisk metod är ett bra komplement för att tydligare undersöka lagförslaget.

1.4 Material

Det material som används för att besvara frågeställningarna är främst lagtext och lagförarbeten. Mycket information på området återfinns i förarbeten där motiven till ändringar diskuteras djupgående. Särskilt diskuteras utredningarna till förslaget, vilka är SOU 2024:39 samt SOU 2025:11, utkastet till lagrådsremissen, lagrådsremissen och prop. 2025/26:246. Dessa är av särskild relevans eftersom det är vad som ligger till grund för det aktuella lagförslaget. Utöver detta diskuteras även de lagförslag som tillsammans med lagförslaget om skärpta regler för unga lagöverträdare har betydelse vid tillämpning och utdömande av påföljder för unga. Dessa är prop. 2025/26:132 Frihetsberövande påföljder för barn och unga, samt prop. 2025/26:218 Dubbla straff för brott i kriminella nätverk och skärpta straffskalor.

De remissvar som har lämnats dels till SOU 2025:11, dels utkastet till lagrådsremissen är av relevans för att granska förslaget till en sänkt straffbarhetsålder för allvarliga brott samt införandet av ungdomsfängelser. Lagrådets yttrande till lagrådsremissen är även av särskild vikt här. Remissinstanserna och Lagrådet har alla olika kompetenser och bidrar med värdefulla synpunkter ur deras perspektiv. Diskussion förs även utifrån ett barnrättsperspektiv i en del av yttrandena, varför de argument som dessa lägger fram bidrar med värdefulla synpunkter för analysen.

Information om utvecklingen och motiven till både straffbarhetsåldern och utdömandet av olika påföljder för unga lagöverträdare återfinns i historiska riksdagstryck. Dessa kommer användas som den främsta källan för att hitta information om tidigare gällande lag och dess motivering. Därutöver hämtas information från straffrättsliga doktrin. Information om straffbarhetsåldern och särregleringen av unga lagöverträdare behandlas av bland annat Kerstin

³² Sandgren (2021), s. 54.

³³ Sandgren (2021), s. 54.

Nordlöf i boken *Unga lagöverträdare i social-, straff- och processrätt*. Därtill hämtas information gällande nuvarande reglering bland annat från Martin Borgeke och Mikael Forsgrens bok *Att bestämma påföljd för brott* samt Nils Jareborg och Josef Zilas bok *Straffrättens påföljdslära*.

En jämförelse görs med reformen som genomfördes i Danmark 2010–2012. För att undersöka vad som låg till grund för denna ändring används dels de danska förarbetena till lagändringarna, dels utredningarna gjorda av den tillsatta ungdomskommissionen. Som komplement till detta används information från svensk utredning som diskuterar lagändringarna i Danmark.

1.5 Forskningsläge

Eftersom förslaget om en sänkt straffbarhetsåldern utgör pågående lagändring är forskning om det specifika lagärendet ännu begränsad. Denna uppsats bidrar därför till forskningsläget genom att erbjuda en samtida juridisk analys av förslagets förenlighet med internationella åtaganden, samt analys om hur förslaget motiveras jämfört med hur resonemang förts tidigare och hur det kan påverka synen på unga lagöverträdare.

Information gällande det specifika lagförslaget återfinns således främst i lagförarbeten och remissvar. Utredningen till detta tillsattes 2023 och fick i uppdrag att undersöka möjligheterna till skärpta regler för unga lagöverträdare.³⁴ Förslagen redovisades i ett delbetänkande i juni 2024 gällande skärpta regler om ungdomsovervakning och straffreduktion för unga, samt ett slutbetänkande i januari 2025 gällande straffbarhetsåldern.³⁵ Utredningarna innehöll bland annat förslag på en sänkt straffbarhetsålder till 14 år för allvarliga brott, samt förslag om att unga lagöverträdare ska placeras hos Kriminalvården i stället för hos Statens institutionsstyrelse.³⁶ Remissyttranden inhämtades till båda utredningarna. Därefter skrevs ett utkast till lagrådsremiss av Regeringskansliet, som innehöll förslag som var mer långtgående än den utredningen föreslog.³⁷ Flertalet remissyttranden inhämtades till utkastet.³⁸ Den 26 januari 2026 publicerade regeringen sin slutliga remiss till Lagrådet, som gav sitt yttrande om förslaget i mars 2026.³⁹ Den 16 april 2026 publicerades sedan den färdiga propositionen, som i de för uppsatsen relevanta delarna stämmer överens med förslagen och motiveringarna i lagrådsremissen och dess utkast.⁴⁰

1.6 Avgränsningar

³⁴ Dir. 2023:112.

³⁵ SOU 2024:39; SOU 2025:11.

³⁶ SOU 2025:11, s. 40; SOU 2024:39, s. 119 f.

³⁷ Utkast till lagrådsremiss Sänkt straffbarhetsålder för allvarliga brott.

³⁸ Ju2025/01945.

³⁹ Lagrådsremiss Skärpta regler för unga lagöverträdare; Lagrådet, 2026-03-12.

⁴⁰ Jfr prop. 2025/26:246, s. 80, 98, 152, 157 och lagrådsremiss Skärpta regler för unga lagöverträdare, s. 77, 93, 145, 150.

Uppsatsen kommer inledningsvis att avgränsas till att endast behandla frågan om straffbarhetsålder och införande av ungdomsfängelse utifrån vad som lagts fram på området före den 17 april 2026. Detta med anledning av uppsatsen bestämda slutdatum. Värt att nämna är dock att prop. 2025/26:132 röstades igenom den 6 maj 2026, och kommer träda ikraft den 1 juli 2026. I uppsatsen behandlas propositionen som ett förslag, men eftersom förslaget röstats igenom påverkas inte argumentationen i analysen.

Uppsatsen avgränsas till att undersöka sänkningen av straffbarhetsåldern på så vis som förslaget presenteras i propositionen. Utöver det avgränsas uppsatsen även till att endast undersöka hur påföljden ungdomsfängelse förhåller sig specifikt till åldersgruppen 13–14 år, som skulle bli aktuellt i och med förslaget. Denna avgränsning görs med anledning av att fokus ligger på sänkningen av straffbarhetsåldern och de regleringar som, i och med förslaget skulle gälla för lagöverträdare i åldern 13–14 år. Mycket av argumentationen kan även appliceras på resterande lagöverträdare under 18 år, men där ligger inte uppsatsens fokus. Viss argumentation förs även gällande förslaget om minskad ungdomsreduktion för omyndiga lagöverträdare. Uppsatsen kommer inte behandla de övriga framlagda förslagen i propositionen.

Uppsatsen kommer avgränsas till att endast behandla svensk lagstiftning, samt till viss del dansk lag. Intresse kan finnas i att jämföra den svenska lagstiftningen mer på djupet med annan utländsk lag. Detta ryms dock inte inom uppsatsens frågeställningar, då syftet i denna del är att undersöka motiven till de framlagda förslagen om ändring av den reglering vi har idag. En viss jämförelse kommer att göras med dansk lag. Jämförelsen kommer då specifikt handla om införandet av den sänkta straffbarhetsålder som genomfördes 2010, samt höjningen av straffbarhetsåldern som skedde 2012. Utöver specifikt denna reglering kommer fokus endast att ligga på svensk rätt.

En viktig aspekt för frågan är även de förslag gällande frihetsberövande i form av häktning av unga lagöverträdare. Detta kommer dock inte diskuteras djupgående i uppsatsen med anledningen av dess begränsade omfattning. Vidare undersökning av denna del hade varit av intresse för fortsatt analys.

1.7 Disposition

Efter uppsatsens inledande kapitel följer kapitel två, som behandlar straffbarhetsålder och fängelsestraffet och hur dessa har utvecklats och lett fram till den reglering vi har i Sverige idag. Motiven till de olika lagändringarna diskuteras, där särskild vikt läggs vid de senare genomförda lagändringarna.

I kapitel tre diskuteras de regler vi har gällande unga lagöverträdare idag, samt varför vi särbehandlar unga lagöverträdare. Kapitlet behandlar även frågan om bevistalan samt verkställighetsansvaret för unga idag.

Kapitel fyra behandlar särskilt barnkonventionen och dess status i det svenska rättssystemet. Utvalda artiklar som är relevanta i förhållande till förslaget i propositionen diskuteras särskilt.

I kapitel fem diskuteras innehållet i propositionen. Särskilt diskuteras förslaget att sänka straffbarhetsåldern, samt motiven till det. Därefter diskuteras särskilt även förslaget att låta det tidigare förslaget om ungdomsfängelse som en straffrättslig påföljd även omfatta personer i åldrarna 13–14 år vid allvarlig brottslighet, och motiveringen till det.

I kapitel sex analyseras uppsatsens syfte och frågeställningar mer djupgående. Analys förs om motivet till de nu aktuella förslagen, och hur det förhåller sig till tidigare reglering och motiveringar. Slutligen diskuteras FN:s barnrättskonventions artiklar i förhållande till förslaget. Avslutningsvis diskuteras hur detta i stort kan påverka hur vi som samhälle ser på barn och deras ansvarsförmåga.

I kapitel sju förs slutligen en sammanfattande diskussion om de slutsatser jag kommit fram till.

2 Rättshistorisk utveckling

2.1 Inledning

I följande kapitel kommer en redogörelse göras av utvecklingen av straffbarhetsåldern från dess införande i svensk rätt fram tills idag. Dessutom kommer även utvecklingen av frihetsberövande påföljder för unga lagöverträdare att diskuteras. Kapitlet tar upp hur diskussion om dessa aspekter har sett ut tidigare i Sveriges rättsliga historia, för att ge en förståelse av utvecklingen som har lett fram till det idag aktuella lagförslaget. För att besvara uppsatsens första frågeställning är den bakomliggande utvecklingen viktig, för att ur ett större perspektiv förstå hur frågan om straffbarhetsålder och frihetsberövande påföljder har hanterats genom tiden samt varför vi har den särreglering vi har idag. Kapitlet utgör grunden för undersökningen av den historiska kontexten. För att undersöka detta har jag använt dels förarbeten till tidigare lagändringar gällande straffbarhetsåldern och påföljder, dels litteratur som behandlar dessa frågor. Här diskuteras alltså utvecklingen och hur argumentation har förts tidigare, utifrån vilket diskussion kommer föras i uppsatsens sjätte kapitel.

2.2 1700-talet och 1734 års missgärningsbalk

Från 1700-talet fram till mitten på 1800-talet gjordes ingen uppdelning vid utdömandet av påföljder mellan unga lagöverträdare och vuxna.⁴¹ Dömdes en person till fängelse, avtjänades detta straff tillsammans med andra som blivit dömda till samma påföljd, oavsett ålder. De dömda förvarades då ofta tillsammans i stora rum eller salar, ofta på kungens slott eller gårdar, utan någon egentlig behandling. Dessa gemensamhetsfängelser möjliggjorde så kallade ”förbrytarskolor”, där de intagna kunde lära av varandra om brott och den kriminella miljön.⁴²

I landskapslagarna fanns bestämmelser om en straffbarhetsålder och civil myndighetsålder på 15 år. Dock kunde straffansvar i vissa fall krävas av en person även från 7 års ålder, men det fanns då särskilda regler för strafffrihet och förminskad straffbarhet fanns för gärningspersoner under 15 år.⁴³ När 1734 års Missgärningsbalk antogs gällde fortfarande en straffbarhetsålder på 7 år, med särskilda påföljdsregler för lagöverträdare i åldrarna 7–15 år.⁴⁴

Under 1700-talet gällde 1734 års missgärningsbalk, som främst stadgade fasta bötesstraff som påföljd. Påföljden fängelse fanns endast stadgat i sju fall. Utöver vanligt fängelsestraff fanns även påföljden ”arbete” som också var en frihetsberövande påföljd, men som innebar arbete.⁴⁵ Under denna tid var det

⁴¹ Nordlöf (2012), s. 162.

⁴² Wallén (1973), s. 10.

⁴³ Nordlöf (2012), s. 175.

⁴⁴ SOU 2025:11, s. 184.

⁴⁵ Häthén (2004), s. 164.

dock generellt ganska ovanligt att en frihetsberövande påföljd dömdes ut självt, utan var ofta ett tilläggsstraff till en annan påföljd.⁴⁶

2.3 1800-talet och 1864 års strafflag

Runt 1825 kom tankar om att införa mer behandlingsinriktade straff. Det inrättades då en styrelse som fick i uppgift att se över alla fängelser och arbetsinrättningar, inklusive behovet av särbehandling med mer pedagogisk inriktning för unga lagöverträdare.⁴⁷

Eftersom de så kallade ”förbrytarskolorna” var ett problem som möjliggjorde för kriminella att lära av varandra, infördes cellfängelser år 1841 för att motverka lärandesystemet. De personer som satt häktade, eller korttidsfångar som enbart hade begått enstaka brott, fick då i stället spendera sin tid i cellfängelser. På så vis motverkades att dessa personer blev mer indragna i den kriminella verksamheten genom att undanhålla dem från de fångar med långa strafftider.⁴⁸

År 1864 infördes den nya strafflagen, vilket innebar stor ändring på straffrättens område, särskilt för unga lagöverträdare. Propositionen med lagförslaget som sedan antogs lades först fram 1862.⁴⁹ Frågan om straffbarhetsålder behandlas särskilt i strafflagens femte kapitel, med rubriken ”Om särskilda grunder, som utesluta, minska eller upphäfva straffbarhet.”⁵⁰ I kapitlets 1 § stadgas en straffbarhetsålder på 15 år. För en del mer allvarliga brott bestämdes enligt 5 kap 2 § 1864 års strafflag en straffbarhetsålder på 14 år. Åldersgränsen på 14 år gällde i de fall påföljden var dödsstraff eller straffarbete i över två år och barnet hade förmåga att inse gärningens brottslighet.⁵¹ I och med införandet av denna lag beslutades det att unga lagöverträdare vid mer allvarliga fall skulle placeras på särskilda uppfostringsanstalter. Om det inte fanns plats på en sådan kunde unga dock ändå placeras i ett fängelse.⁵² Enligt litteraturen motiverades införandet av denna särreglering med att ett barn inte kunde anses vara tillräknelig med anledning av att de inte är fullt utvecklade än.⁵³

2.4 Generell straffbarhetsålder 1902

En generell straffbarhetsålder infördes 1902 och sattes till 15 år.⁵⁴ Förslaget grundade sig på bland annat på uppfattningen att personer vid 15 års ålder bör ha uppnått en viss intellektuell utveckling som gör att de då bör kunna skilja

⁴⁶ Hofer (1993), s. 38.

⁴⁷ Nordlöf (2012), s. 162 f.

⁴⁸ Hofer (1993), s. 47 f.

⁴⁹ Prop. 1862/63 nr 37.

⁵⁰ Prop. 1862/63 nr 37, s. 24.

⁵¹ Se 5 kap. 2 § 1864 års strafflag.

⁵² Nordlöf (2012), s. 163 f.

⁵³ Nordlöf (2012), s. 176.

⁵⁴ Prop. 1902:7.

mellan vad som är tillåtet och inte tillåtet.⁵⁵ I utlåtande av det särskilda utskottet (N:2) sägs följande gällande straffbarhetsåldern:

I detta afseende har förslaget motiverats ej blott med hänvisning till den häfdvunna svenska rättsuppfattningen och bestämmelserna inom de flesta under senare tid tillkomna utländska lagstiftningar, utan äfven med den i allmänhet gängse åsigten, att eu person vid denna ålder bör hafva uppnått icke endast den utveckling i intellektuel afseende, som är en förutsättning för att kunna skilja mellan tillåtliga och otillåtliga handlingar, utan också den stadga i karakteren och viljerigtingen, som gifver förmåga att oberoende af tillfälliga bevekelsegrunder välja det rätta eller det orätta.

Till stöd för samma uppfattning kan jemväl anföras, att den ojemförligt största delen af Sveriges befolkning kort före uppnåendet af denna ålder avslutat sin skolgång och konfirmerats, samt att den då i lifvet och arbetet utträdande ungdomen, om än fortfarande omyndig, likväl i civilrättsligt afseende intar en annan ställning än förut, i det att den unge då tillätes råda öfver hvad han kan förvärfva genom eget arbete och icke heller bar en lika oinskränkt fordran som förut att af föräldrarna erhålla sitt uppehälle.⁵⁶

Det ansågs således att unga vid denna ålder bör kunna skilja på vad som är tillåtet och otillåtet, samt ha en tillräckligt utvecklad egen vilja för att fatta egna beslut. Dessutom spelade det in att invånare vid denna tidsperiod hade nått en sådan ålder att de var klara med skolan, konfirmerat sig, börjat arbeta och trätt ur ungdomslivet. De intog alltså en annan civilrättslig ställning då de kunde råda över sig själva och ses som mer vuxna än tidigare, vilket gjorde att det ansågs rimligt att de då även fick ta ansvar för sina handlingar.

I samband med detta infördes även den särskilda påföljden tvångsuppfostran för omyndiga lagöverträdare. Tvångsuppfostran var en frihetsberövande påföljd som kunde väljas i stället för fängelse när en omyndig lagöverträdare blev dömd till böter eller fängelse i högst sex månader.⁵⁷ Den unge omhändertogs då av en allmän uppfostringsanstalt för att få en ordentlig uppfostran. Längden på straffet bestämdes utifrån hur lång tid behandlingen av uppfostran tog.⁵⁸ Vid 1916 infördes även lindrande särbehandling för unga under 20 år, som gav dem mer friheter vid cellstraff samt en maxgräns för tid av frihetsberövande straff med hänsyn till deras ålder.⁵⁹

⁵⁵ Särskilda Utskottets (N:o 2) Utlåtande N:o 4, s. 4 f.

⁵⁶ Särskilda Utskottets (N:o 2) Utlåtande N:o 4, s. 4 f.

⁵⁷ Prop. 1902:7, s. 3.

⁵⁸ Nordlöf (2012), s. 163.

⁵⁹ Wallén (1973), s. 28 f.

Runt 1920-talet började det diskuteras om straffbarhetsåldern borde höjas till 16 år. Förslaget behandlades i riksdagen men landade i att det inte fanns skäl till att föreslå en höjning av straffbarhetsåldern.⁶⁰ Ett par år senare, under 1940-talet, började det diskuteras att genom påföljder hjälpa unga att återanpassas i samhället för att ge dem bättre förutsättningar för framtiden. Kriminalpolitiskt intogs ståndpunkten att det kunde vara gynnsamt för unga lagöverträdare att tillfälligt isoleras från ogynnsamma miljöfaktorer samt diskuteras att då vidta återanpassnings- och skolningsterapi.⁶¹ År 1947 togs därefter även påföljden tvångsuppfostran bort, då det ansågs att det vårdbehov som krävdes i stället kunde tillgodoses genom skyddsuppfostran efter intagning på ungdomsvårdsskola.⁶²

Genom en lagändring som trädde i kraft år 1954 beslutades det därför att begränsa utdömandet av straffen fängelse, straffarbete och förvaring för 15–17-åringar till endast de undantagsfall då det förelåg särskilda skäl.⁶³ Vid mitten av 1950-talet presenterades det dessutom ett förslag som innebar att personer under 18 år inte skulle kunna dömas till fängelse överhuvudtaget, samt att personer som var i åldrarna 18–20 år endast skulle kunna dömas till det undantagsvis. Förslaget infördes dock inte. I stället infördes en bestämmelse med restriktioner för när fängelse kan utdömas för unga lagöverträdare vid införandet av brottsbalken.⁶⁴

2.5 Brottsbalksreformen och sent 1900-tal

År 1962 trädde brottsbalken i kraft och ersatte den tidigare gällande strafflagen. Vid införandet av brottsbalken behölls straffbarhetsåldern på 15 år. Inget absolut förbud mot fängelse infördes för omyndiga personer, men brottsbalken innehöll snäva regler för tillämpningen av fängelse för personer i åldrarna 15–17 år. Mycket ansvar lades i stället över på barn- och ungdomsvården i och med reformen. Även begränsningar gällande påföljden fängelse infördes för 18–20-åringar, och i stället främjades användningen av ungdomsfängelse samt skyddstillsyn i samband med en kort tids anstaltsbehandling.⁶⁵

Genom lagändring år 1980 avskaffades den särskilda påföljden ungdomsfängelse som tidigare reglerats i 29 kap. BrB. I samband med detta infördes en straffrättslig särreglering för 18–20-åringar, som innebar att de kunde få straffreduktion med anledning av deras ålder. Möjligheterna att ådöma 18–20-åringar frihetsberövande påföljder begränsades, och

⁶⁰ Prop. 1924:67, s. 27 ff.

⁶¹ Nordlöf (2012), s. 164–165.

⁶² Prop. 1947:298, s. 1–2; Nordlöf (2012), s. 165.

⁶³ Prop. 1952:223, s. 1.

⁶⁴ Nordlöf (2012), s. 165 f.

⁶⁵ Prop. 1962:10, s. 5.

åldersgränsen för möjligheten att ådöma unga en lindrigare påföljd än vad som är stadgat för brottet höjdes från 18 år till 21 år.⁶⁶

År 1989 genomfördes den så kallade påföljdsreformen. Här infördes ett nytt kapitel 29 i brottsbalken gällande straffmätning och påföljdseftergift. Regleringen som stadgas i 29 kap 7 § BrB medger lindrigare straff än vad som är föreskrivet för brottet för gärningspersoner yngre än 21 år samt förbud mot livstids fängelse för denna åldersgrupp.⁶⁷ Dessa regler har sedan införandet varit oförändrade.⁶⁸ En särskild ungdomsbrottskommitté tillsattes och presenterade utredningen ”Reaktion mot ungdomsbrott” år 1993. Utredningen presenterade förslag på hur samhället tydligare kunde agera mot ungdomsbrottsligheten, som människor i allmänhet vid denna tid uppfattade som ”ett av de stora samhällsproblemen som inte kunnat bemästras”.⁶⁹ Bland annat presenterades att överlämnande till vård inom socialtjänsten borde utmönstras, och att villkorlig dom och skyddstillsyn borde användas i större uträkning. Här lades förslaget fram om att särskilda ungdomshem i stället ska införas, som Statens institutionsstyrelse skulle vara ansvarig för.⁷⁰ Ytterligare förslag för att kunna förstärka snabba ingripanden mot unga presenterades även här, bland annat möjligheten att häkta personer i åldrarna 15–17 år för att på ett bättre sätt snabbt kunna reagera mot brottsligheten.⁷¹

Strax därefter tillsattes en kommitté för att se över användningen av olika påföljder sedan brottsbalkens införande. Målet med detta var att hitta en lösning för att generellt kunna reducera användningen av fängelsestraff. Gällande valet av straff för unga höll utredningen i mångt och mycket med ungdomsbrottsutredningen, men diskuterade det själva inte mer på djupet.⁷² Lagändringarna genomfördes 1999.⁷³ I och med detta gavs kraven på proportionalitet, förutsägbarhet och konsekvens större utrymme.⁷⁴ I samband med lagändringarna infördes även påföljden sluten ungdomsvård som en ny frihetsberövande påföljd för unga.⁷⁵ Med anledning av de betydande risker för skadeverkningar som långvariga fängelsestraff kan ge, samt den för unga olämpliga miljön som finns i fängelser, resonerades i propositionen att fängelsestraff för de yngsta lagöverträdarna borde utmönstras helt. Genom införandet av sluten ungdomsvård ansågs ett alternativt frihetsberövande erbjudas som bättre kunde tillgodose ungas behov.⁷⁶

⁶⁶ Prop. 1978/79:212, s. 1, 3, 7.

⁶⁷ Prop. 1987/88:120, s. 12.

⁶⁸ Lagrådsremiss Skärpta regler för unga lagöverträdare, s. 189.

⁶⁹ SOU 1993:35, s. 21.

⁷⁰ SOU 1993:35, s. 29.

⁷¹ SOU 1993:35, s. 32.

⁷² SOU 1995:91, s. 165 f.

⁷³ Prop. 1997/98:96; bet. 1997/98:JuU21; rskr. 1997/98:275.

⁷⁴ Prop. 1997/98:96, s. 138 ff.

⁷⁵ Prop. 1997/98:96 s. 6.

⁷⁶ Prop. 1997/97:96, s. 152 f.

2.6 Lagändringar 2007

En särskild ungdomsutredning fick i uppdrag att utvärdera reformen som gjordes 1999.⁷⁷ Utredningen presenterades år 2004, vid namn ”Ingripanden mot unga lagöverträdare”, och innehöll vidareutveckling av det särskilda påföljdssystemet för unga som inletts vid 1999 års reform.⁷⁸ Propositionen som därefter utarbetades lyfte vikten av att påföljdssystemet tydligare måste inriktas på att motverka att de unga fortsätter med kriminalitet.⁷⁹ Genom denna proposition infördes kapitel 32 i brottsbalken som ett eget kapitel med särskild särreglering för unga lagöverträdare.⁸⁰

Utöver införandet av 32 kap brottsbalken beslutades bland annat att överlämnande till vård inom socialtjänsten i stället skulle vara ungdomsvård som SiS skulle vara ansvarig för. Vidare föreslogs i och med detta också att det skulle krävas att den unge har ett vårdbehov eller behov av annan åtgärd, för att sådan påföljd skulle få dömas ut. Ungdomstjänst, som innebär oavlönat arbete eller att delta i annan särskild ordnad verksamhet, föreslogs också här som en påföljd för unga lagöverträdare.⁸¹ Lagförslaget antogs av riksdagen och trädde i kraft 2007.⁸²

Detta utvecklade påföljdssystem hade en grundprincip om att unga lagöverträdare ska särbehandlas samt att de i första hand ska bli föremål för insatser inom socialtjänsten, i stället för Kriminalvården.⁸³ En strävan enligt propositionen var här att principerna om proportionalitet, förutsägbarhet och konsekvens skulle beaktas vid påföljdsvalet, samt att påföljden skulle anpassas till den unges behov och vara tydlig och pedagogisk.⁸⁴

Vid straffreformen lades det i förarbetena mycket vikt på erfarenheten av att påföljden måste anpassas till den unges brist på mognad och begränsade erfarenheter. Det nämns särskilt i förarbetena till reformen att unga som begår brott är i behov av att få hjälp för att kunna återföras till ett normalt liv utan kriminalitet. Reformen strävade därför efter att utveckla ett påföljdssystem som tydligt har fokus på rehabilitering och motverka att de unga återfaller i brottslighet.⁸⁵ Centralt för reformen var dessutom målsättningen att bestämmelserna och alla de åtgärder som rör barn ska vara utformade utifrån intentionerna om barnets rättigheter som återfinns i FN:s barnkonvention.⁸⁶ I

⁷⁷ Dir. 2002:95 samt tilläggsdirektiv 2004:78.

⁷⁸ SOU 2004:122.

⁷⁹ Prop. 2005/06:165, s. 42.

⁸⁰ Prop. 2005/06:165, s. 10–11.

⁸¹ Prop. 2005/06:165, s. 63 f.

⁸² Nordlöf (2012), s. 173 f.

⁸³ Prop. 2005/06:165 s. 42.

⁸⁴ Borgeke och Forsgren (2025), s. 613; prop. 2005/06:165, s. 42.

⁸⁵ Prop. 2005/06:165, s. 42–43.

⁸⁶ Prop. 2005/06:165, s. 41–42.

propositionen sägs särskilt att ”Avsikten är inte att åstadkomma någon generell straffskärpning när det gäller unga lagöverträdare.”⁸⁷

Vidare gällande de specifika påföljderna betonas särskilt att böter bör användas mer sällan som påföljd för unga. Dels för att detta inte ger någon rehabiliterande effekt för de unga, dels för att böterna i många fall betalas av en förälder eller annan och ger därför ingen påverkan alls på den unga.⁸⁸ Som nämnts tidigare låg mycket fokus här på att påföljden ska vara pedagogisk, och att det ska vara tydligt för den unga vad påföljden blir och varför. Rehabiliterande påföljder var således att föredra för unga lagöverträdare.

Utöver detta betonas att det är viktigt att framöver vidta ytterligare åtgärder för att minska utdömandet av fängelsestraff för unga lagöverträdare, i vart fall när det gäller korta fängelsestraff. En grundläggande princip i svensk kriminalpolitik är att unga lagöverträdare endast i undantagsfall ska dömas till fängelse, särskilt när det gäller omyndiga lagöverträdare. Detta grundas på risken att unga kan drabbas hårdare av bestraffning än vad en vuxen gör, eftersom de fortfarande utvecklas.⁸⁹

2.7 Inskränkning i särregleringen

Redan 2009 infördes ändringar i brottsbalken för allvarlig brottslighet för unga, grundade på Straffnivåutredningens betänkanden.⁹⁰ Dessa lagändringar innebar, i kontrast till andra lagändringar som genomförts i närtid, utvidgade regler om fängelsestraff för unga.⁹¹ Personer under 21 hade tidigare inte kunnat dömas till längre fängelsepåföljder än 10 år. Nu utökades detta till 14 år för sådana brott som mord eller andra brott som föreskriver fängelse på viss tid eller livstid.⁹²

År 2009 tillsattes även en kommitté som fick i uppdrag att göra en översikt över det aktuella påföljdssystemet.⁹³ Resultatet presenterades i en utredning 2012 vid namn ”Nya påföljder”.⁹⁴ Utifrån denna utredning lades en proposition fram som endast innehöll en del mindre ändringar i påföljdssystemet, för att trycka på vikten av att påföljder för unga är tydliga och konsekvenserna för att motverka återfall i brott.⁹⁵ Grundat på utredningen om nya påföljder från 2012 samt en promemoria vid samma namn från 2017 föreslogs att ungdomsövervakning skulle införas som ny påföljd.⁹⁶ Förslaget om ungdomsövervakning röstades igenom och påföljden infördes för unga

⁸⁷ Prop. 2005/06:165, s. 42.

⁸⁸ Prop. 2005/06:165, s. 47–48.

⁸⁹ Prop. 2005/06:165, s. 48.

⁹⁰ SOU 2007:90; SOU 2008:85.

⁹¹ Nordlöf (2012), s. 174.

⁹² Prop. 2008/09:118, s. 23.

⁹³ Dir. 2009:60.

⁹⁴ SOU 2012:34.

⁹⁵ Prop. 2014/15:25.

⁹⁶ Prop. 2019/20:118.

lagöverträdare år 2021. Påföljden verkställs av Kriminalvården, och är den första som går emot utgångspunkten som länge gällt om att de omyndiga lagöverträdarna ska hanteras utanför Kriminalvården.⁹⁷

2.8 Lagändring 2022

På senare år har det tillsatts flertalet utredningar som handlar om unga lagöverträdare, som särskilt diskuteras utifrån den så kallade gängkriminaliteten.⁹⁸ Då många unga personer blir involverade i gängkriminalitet har det funnits intresse att se över och skärpa synen på brott begångna av unga lagöverträdare. Genom de lagändringar som gjordes 2022 beslutade regeringen dock att ta bort en del av de reduktioner som tidigare funnits för personer i åldrarna 18–20 år, vid de fall att det rör sig om allvarligare brottslighet.⁹⁹

I de fall då det inte är föreskrivet lindrigare straff än fängelse i ett år eller när brottets straffvärde uppgår till fängelse i ett år eller mer beslutades det att den unges ålder inte ska beaktas vid straffmätningen.¹⁰⁰ Regleringen gäller även för försök, förberedelse eller stämpling till sådant brott där det inte är föreskrivet lindrigare straff än fängelse i ett år. Dessutom beslutades i samband med detta att ta bort kravet på att det ska föreligga särskilda skäl för att döma personer i åldrarna 18–20 till fängelse. De särskilda ungdomspåföljderna, som tidigare även har kunnat dömas ut till 18–20 åringar beslutades här i princip vara förbehållna personer som inte har fyllt 18 år. Om särskilda skäl föreligger kan dock personer i åldern 18–20 dömas till ungdomsvård. En senare tillsatt utredning lämnade förslag om att helt ta bort påföljden slutna ungdomsvård, och i stället införa fängelse även för personer under 18 år.¹⁰¹

Lagändringen 2022 som innebar att den tidigare straffreduktionen för brott begångna av personer i åldern 18–20 år togs bort motiverades i stora drag utifrån att en avvägning mellan proportionalitetsprincipen och intresset av straffrättslig särbehandling måste göras.¹⁰² I propositionen framhålls följande:

För lagöverträdare i den åldersgruppen kan skälen för särbehandling fortfarande väga över i vissa fall. Ju allvarligare brottslighet det är fråga om, desto större vikt är det emellertid rimligt att tillmätta straffsystemets krav på en tillräckligt ingripande reaktion. Detsamma gäller vid återfall i brott och vid brott av sådan art att det bedömts vara angeläget att kunna ingripa

⁹⁷ Borgeke och Forsgren (2025), s. 451.

⁹⁸ Borgeke och Forsgren (2025), s. 612.

⁹⁹ Prop. 2021/22:17, bet. 2021/22:JuU5, rskr. 2021/22:36.

¹⁰⁰ Prop. 2021/22:17, s. 2

¹⁰¹ SOU 2023:44.

¹⁰² Prop. 2021/22:17, s. 23.

med en sträng påföljd trots att straffvärdet i sig inte är påtagligt högt.¹⁰³

Regeringen lyfter fram att det i de fall allvarlig brottslighet begås av en person över 18 år finns anledning att anse att den regleringen som gällde före 2022 inte ger en påföljd eller reaktion som står i proportion till brottets allvar. Således ansågs att om reduktionerna tas bort kan det ge en tydligare reaktion på allvarlig brottslighet.¹⁰⁴

2.9 Sammanfattning i denna del

Med detta sagt kan utläsas att det redan från mitten på 1700-talet började beslutas om regler som innebar en särreglering för unga lagöverträdare. Särskilt diskuterades att kriminella miljöer påverkar individer negativt, varför särskilda cellstraff infördes för att minska negativ påverkan för personer med kortare straff och lindrigare kriminalitet. Straffbarhetsåldern höjdes och särskilda regleringar gällande frihetsberövande påföljder infördes för unga, för att motverka att de påverkades negativt av den kriminella miljön. Efter det att en generell straffbarhetsålder stadgades år 1902 infördes flertalet reduktioner för unga lagöverträdare. Vid införandet av brottsbalken och under senare 1900-tal låg mycket fokus på behandling, och på att fokus anpassa påföljden till individen för att hjälpa till att motverka återfall i brott.

Fram till tidigt 2000-tal har majoriteten av de lagändringar som gjorts gällande unga lagöverträdare varit sådana med fokus på rehabilitering och att främja återanpassning till samhället. Många lagar har därför hjälpt till att hålla unga lagöverträdare från frihetsberövande straff och i stället fokuserat på särskilda regleringar anpassade till individernas ålder och mognad. Under 2009 gjordes en utvidgning i det övre taket för tid som unga lagöverträdare kan dömas till frihetsberövande, och utredningar tillsattes som undersökte nya påföljder för denna åldersgrupp. Det dröjde dock fram tills 2021 innan påföljden ungdomsövervakning infördes. Detta var ett avsteg från tidigare principer, eftersom denna påföljd handlades hos Kriminalvården i stället för socialtjänsten. Detta kan ses som ett första steg mot de lagförslag som presenteras idag, där Kriminalvården föreslås ta över mer ansvar för verkställigheten av ungas påföljder.¹⁰⁵ Efter införandet av ungdomsövervakning gjordes ytterligare inskränkningar i särregleringen, då reduceringar i princip togs bort för myndiga unga lagöverträdare 2022. På det stora hela har vi alltså under lång tid haft en lagstiftning som tillåter mer och mer särreglering av unga, fram tills nyligen då kraftiga inskränkningar av särregleringen har genomförts på kort tid.

¹⁰³ Prop. 2021/22:17, s. 23.

¹⁰⁴ Prop. 2021/22:17, s. 24.

¹⁰⁵ Lagrådsremiss Skärpta regler för unga lagöverträdare, s. 61.

3 Reglering gällande unga lagöverträdare idag

3.1 Varför särbehandlar vi unga idag

En grundläggande straffrättslig princip är att alla ska behandlas lika för lagen. Det finns dock avsteg från denna princip. En av dessa avsteg är att av humanitära skäl döma underåriga personer till lindrigare straff. I Sverige har vi, som redogjorts för tidigare, länge haft en särbehandling av unga lagöverträdare. Vi har i och med det utdömt annorlunda och lindrigare straff till dessa än vad som hade gjorts om en vuxen hade blivit dömd för samma brott.¹⁰⁶

Den straffrättsliga särreglering vi länge haft i Sverige för unga lagöverträdare bygger på erfarenheten att ingripanden hos unga måste anpassas till deras brist på mognad och deras begränsade erfarenheter.¹⁰⁷ En allmän bakgrund till att vi har dessa särskilda bestämmelser är att unga personer är inne i en utvecklingsfas, och att deras hjärnor inte är helt färdigutvecklade.¹⁰⁸ Deras insiktsförmåga och förmåga att se konsekvenser av sina handlingar är därför inte helt utvecklad.¹⁰⁹ Dessutom är unga personer mer känsliga för gruptryck, eftersom de är inne i en utvecklingsfas där vänskapliga relationer blir mer och mer viktiga.¹¹⁰ Brottsligheten som de begår ses därför ofta som ett resultat av denna omognad och osäkerhet, vilket är någonting som de inte anses kunna råda över helt.¹¹¹ Förmågan till självkontroll är inte heller fullt utvecklad förrän först mellan 23 till 25 års ålder.¹¹² Särregleringen grundar sig således mycket i att unga människor inte har färdigutvecklad ansvarsförmåga, och därför inte anses kunna ta ansvar för sina handlingar i samma utsträckning som en vuxen person.¹¹³

Unga påverkas dessutom psykologiskt mer av sanktioner än vad en vuxen gör. Eftersom de fortfarande är i utvecklings- och inlärningsfas kan de drabbas hårdare av bestraffning. Därför har det ansetts viktigt att påföljderna för unga lagöverträdare anpassas för att på ett bra sätt uppnå bästa resultat för dem.¹¹⁴ Eftersom unga fortfarande i hög grad utvecklas är de mer mottagliga för att påverkas av sin omgivning.¹¹⁵ Forskning visar att lågriskindivider snarare riskerar att påverkas negativt av straffrättsliga sanktioner. I de fall frihetsberövande påföljd döms ut ökar även risken att denne påverkas negativt

¹⁰⁶ Nordlöf (2012), s. 160.

¹⁰⁷ Prop. 2005/06:165, s. 42–43.

¹⁰⁸ Persson (2017), s. 56; SOU 2018:85, s. 187.

¹⁰⁹ Persson (2017), s. 58.

¹¹⁰ Persson (2017), s. 65.

¹¹¹ Clevesköld (2022), s. 168.

¹¹² SOU 2018:85, s. 186.

¹¹³ Jareborg och Zila (2022), s. 157; Persson (2017), s. 67 f.

¹¹⁴ Jareborg och Zila (2022), s. 157.

¹¹⁵ SOU 2018:85, s. 188.

av den omgivningen inom vilken straffet avtjänas. Denna risk är större för unga än för vuxna, eftersom det då sker under en tid när hjärnan är formbar.¹¹⁶

När någon har gjort sig skyldig till brott stämplas deras beteende som avvikande. Denne kommer då betraktas som en kriminell i samhällets ögon. En sådan stämpling kan i hög grad bidra till individens bild av sig själv. När denne då ser sig själv som en brottsling är det större risk att den fastnar i en kriminell livsstil.¹¹⁷ Dessutom finns risk att en individ som straffas i tidig ålder och därmed stämplas som avvikande tidigt i livet lyckas sämre i skolan eller utvecklas negativt, jämfört med om endast sociala insatser hade använts. Forskning visar dessutom att frihetsberövande vid tidig ålder stör den psykologiska utvecklingen och mognadsprocessen som leder till att barn i framtiden slutar att begå brott.¹¹⁸

För att kunna straffas för sina handlingar krävs först och främst att rekvisit för personligt ansvar är uppfyllda.¹¹⁹ Av dessa gäller att det allmänna skuldkravet är uppfyllt. Gärningen måste således ha begåtts antingen med uppsåt eller oaktsamhet. Uppsåt innebär att gärningspersonen är medveten om vad denne gör och vilka följder handlingen har, eller åtminstone håller sig likgiltig till att följden inträffar. I Sverige finns det inget krav på tillräknelighet bland brottsrekvisiten, på så vis som i många andra rättssystem.¹²⁰ Det finns därför inget krav på att gärningspersonen kan antas ha en grundläggande förmåga att förstå innebörden av och kontrollera sitt handlande. Det görs därför ingen bedömning eller prövning av den enskildes ansvarsförmåga. I Sverige anses i stället barn som har nått den stadgade straffbarhetsåldern uppnått en sådan mognad att de kan sägas ha ansvarsförmåga.¹²¹ Alla kan enligt svensk rätt således begå brott, vilket kan kompenseras för på straffbarhets- och påföljdsbestämningsnivå.¹²²

3.2 Svensk lag idag

3.2.1 Straffbarhetsåldern och ungdomsreduktion

Än idag gäller brottsbalken, och straffbarhetsåldern på 15 år som infördes 1902 gäller fortfarande och återfinns nu i 1 kap 6 § BrB. Paragrafen stadgar att en person som begår ett brott innan denne har fyllt 15 år inte kan dömas till påföljd för brottet. Dessa personer kan som sagt alltså fortfarande begå brott enligt svensk reglering, men de kan inte åläggas någon straffrättslig påföljd för det.¹²³ Straffbarhetsåldern i Sverige ses på så vis som en

¹¹⁶ Brå 2024:1, s. 51 f.; SOU 2018:85, s. 186.

¹¹⁷ SOU 2025:11, s. 192; Becker (2006), s. 17 ff.

¹¹⁸ Brå 2024:1, s. 69.

¹¹⁹ Asp, m.fl. (2013), s. 64

¹²⁰ Asp, m.fl. (2013), s. 65.

¹²¹ Jareborg och Zila (2022), s. 18.

¹²² Asp, m.fl. (2013), s. 65.

¹²³ Bäcklund, m.fl. Brottsbalken (2025-11-18, version 2025A, JUNO) 1 kap. 6 §.

straffbarhetsbetingelse. Det innebär att det krävs att vissa villkor är uppfyllda för att den som begått ett brott ska kunna bestraffas för det. Att personen som begår brottet är över 15 år är idag en av dessa straffbarhetsbetingelser.¹²⁴

Enligt lag får unga lagöverträdare en reduktion från deras straffmättningsvärde med anledning av deras låga ålder. Dessa regleringar återfinns fortfarande i 29 kap 7 § BrB. Enligt paragrafen första stycke ska någon som begått brott innan det att de fyllt 21 år dömas till lindrigare straff än vad som är föreskrivet. I och med de skärpta reglerna som infördes 2022 gäller enligt 29 kap 7 § tredje stycket BrB dock reduktionen för personer i åldrarna 18–20 endast vid lindrigare brottslighet. Vid de fall att det inte är föreskrivet lindrigare straff än fängelse i ett år, när straffvärdet uppgår till fängelse i ett år eller mer samt försök, förberedelse eller stämpling till sådant brott ska således lagöverträdarens ungdom inte beaktas om de har fyllt 18 år. I paragrafens andra stycke finns särskilda tidsbegränsningar vid utdömande av påföljden fängelse för unga lagöverträdare. Dessa regler gäller likt reduktionen för lagöverträdare i åldrarna 18–20 år endast då paragrafens tredje stycke inte är tillämpligt.

Både i doktrin och praxis har det utvecklats en hyfsat tydlig schablonmässig reduktion av straffmättningsvärdet som används beroende på lagöverträdarens ålder.¹²⁵ Jareborg och Zila beskriver i boken *Straffrättens påföljdslära* en tabell över hur nedsättningarna generellt kan ses på.¹²⁶ I tabellen är den schablonmässiga reduktionen ca 50% för lagöverträdare som är 18 år, och därefter ökar reduktionen med ca 10% per år ju yngre som lagöverträdaren är.

3.2.2 Påföljder för unga lagöverträdare

Det straffrättsliga påföljdssystemet återfinns i brottsbalkens inledande kapitel, och innehåller en uppdelning mellan ”straff” och ”andra påföljder för brott”. De straff som finns föreskrivna är böter och fängelse. Utöver dessa kan påföljderna villkorlig dom, skyddstillsyn och överlämnande till särskild vård väljas. De tre sistnämnda får användas trots att de inte är nämnda i bestämmelserna för specifika brott, utefter vad som är föreskrivet om dem specifikt.¹²⁷ Utöver dessa finns det särskilda påföljder för unga lagöverträdare. De särskilda reglerna gällande dessa påföljder återfinns fortfarande i brottsbalkens 32 kapitel, och är ungdomsvård, ungdomstjänst, sluten ungdomsvård och ungdomsövervakning.¹²⁸ Idag är ungdomspåföljderna i princip förbehållna personer i åldrarna 15–17 år.

¹²⁴ Asp, m.fl. (2013), s. 67 f.

¹²⁵ Lagrådsremiss Skärpta regler för unga lagöverträdare, s. 59; Prop. 2025/26:246, s. 62.

¹²⁶ Jareborg och Zila (2022), s. 161.

¹²⁷ Träskman (2003), s. 173.

¹²⁸ Se 32 kap 1-2, 3a, 5 §§ BrB.

Ungdomsvård regleras idag i 32 kap 1 § BrB, och motsvarar vad som tidigare har benämnts överlämnande till vård inom socialtjänsten.¹²⁹ En lagöverträdare som har begått ett brott innan denne fyllde 18 år kan dömas till ungdomsvård om det finns ett särskilt behov av vård eller annan åtgärd enligt SoL eller LVU som är möjlig att ge till denne.¹³⁰ Det krävs att de av socialtjänsten planerade åtgärderna kan anses tillräckligt ingripande med hänsyn till brottslighetens straffvärde och art samt den unges tidigare brottslighet för att ungdomsvård ska få dömas ut. Det finns ett särskilt undantag för ungdomsvård som tillåter att det utdöms även till personer i åldern 18–20 år i det fall att det föreligger särskilda skäl.¹³¹

Ungdomstjänst innebär oavlönat arbete och annan särskilt anordnad verksamhet som den unge ska utföra under ett bestämt antal timmar, och regleras i 32 kap. 2 § BrB. Ungdomstjänst får endast dömas ut om det anses vara lämpligt i det individuella fallet och om det kan anses vara tillräckligt ingripande, samt om det inte finns skäl att döma till ungdomsvård. Om det finns särskilda skäl, till exempel att den unge har begått brottet strax före sin 18 års dag, kan även någon i åldern 18–20 dömas till ungdomstjänst.¹³²

Ungdomsövervakning är den nyast tillkomna ungdomspåföljden, och trädde i kraft 1 januari 2021. Påföljden föreskrivs i 32 kap. 3a § BrB. Denna påföljd får väljas när varken ungdomsvård eller ungdomstjänst kan anses som tillräckligt ingripande. Lagöverträdare som är i åldrarna 18–20 år när domen meddelas får endast dömas till ungdomsövervakning om det finns särskilda skäl för det.¹³³

En person som har begått ett brott före 18 års ålder får endast dömas till fängelse om det finns synnerliga skäl för det, enligt 30 kap. 5 § BrB. Frihetsberövande ska endast användas i de fall att varken ungdomsvård, ungdomstjänst eller ungdomsövervakning utgör en tillräckligt ingripande straffrättslig reaktion. Vid bedömning av detta ska hänsyn tas dels till brottslighetens straffvärde och art, dels den unges tidigare brottslighet.¹³⁴ Om sådana synnerliga skäl föreligger ska domstolen dock i första hand bestämma påföljden till sluten ungdomsvård under viss tid i stället. Endast om det finns särskilda skäl emot att den unge ska dömas till sluten ungdomsvård får fängelse utdömas, enligt 32 kap 5 § BrB. Ett sådant skäl kan till exempel vara den tilltalades ålder vid tiden för lagföringen. Således kan alltså en frihetsberövande påföljd för en person som begått brott när de var under 18 år idag endast användas i sådana klara undantagsfall.¹³⁵

¹²⁹ Borgeke och Forsgren (2025), s. 621.

¹³⁰ Se 32 kap 1 § BrB.

¹³¹ Prop. 2021/22:17, s. 1.

¹³² Bäcklund m.fl., Brottsbalken (2025-11-18, version 2025A JUNO) 32 kap. 2 §.

¹³³ Borgeke och Forsgren (2025), s. 660.

¹³⁴ Bäcklund m.fl., Brottsbalken (2025-11-18, version 2025A JUNO) 30 kap. 3 §.

¹³⁵ Clevesköld (2022), s. 178.

Vid straffmätningen för unga lagöverträdare ska domstolen särskilt beakta gärningspersonens ålder om denne är under 21 år, enligt 29 kap. 7 § BrB. Enligt bestämmelsen får domstolen döma ut till lindrigare straff än vad som är föreskrivet för brottet.¹³⁶ Det finns dessutom en reglering som stadgar att en gärningsperson som begått brott före att denne fyllt 18 år inte får dömas till fängelse i längre än 14 år.¹³⁷

3.2.3 Ansvaret för ungdomspåföljder

Utgångspunkten idag är att de sociala myndigheterna har ansvaret för unga lagöverträdare, för att kunna hjälpa dem och ge stöd.¹³⁸ Kommunernas socialnämnder ska enligt 18 kap. 1 § SoL arbeta för att barn och unga växer upp under trygga och goda förhållanden. Som nämnts är de särskilda påföljderna för unga lagöverträdare främst förbehållna personer i åldrarna 15–17 år. I första hand är det således socialtjänsten som är ansvarig för dessa påföljder.¹³⁹ Värt att tillägga i denna del är att det 2025 infördes en ny socialtjänstlag, som gjorde det tydligare att socialtjänsten ska förebygga och motverka kriminalitet. I och med den nya lagen får socialtjänsten även, till skillnad från tidigare, tillhandahålla insatser utan en individuell behovsprövning.¹⁴⁰

Både ungdomsvård och ungdomstjänst handläggs och verkställs främst av socialtjänsten.¹⁴¹ När en person omhändertas enligt lag (1998:603) om verkställighet av sluten ungdomsvård (LSU) är det idag Statens institutionsstyrelse som har hand om verkställigheten.¹⁴² SiS ska dock enligt 3 § LSU planlägga och genomföra verkställigheten i samråd med socialnämnden. Under den senare delen av verkställigheten på ett slutet ungdomshem ska SiS genom konkreta åtgärder förbereda den unge för ett liv i frihet.¹⁴³

Ett avsteg från utgångspunkten att unga så långt som möjligt ska hållas utanför Kriminalvården är dock den nyast införda påföljden ungdomsövervakning, som i stället verkställs av Kriminalvården.¹⁴⁴ I promemorian som låg till grund för propositionen som ledde till införandet av påföljden ungdomsövervakning föreslogs att SiS skulle vara ansvariga även för denna påföljd.¹⁴⁵ Regeringen ansåg dock att det skulle bli väldigt kostsamt för SiS att bygga upp den organisation som påföljden kräver i hela landet. Dessutom ansåg regeringen att de inslag i påföljden gällande

¹³⁶ Clevesköld (2022), s. 170.

¹³⁷ Se 29 kap. 7 § 2 st BrB.

¹³⁸ Clevesköld (2022), s. 168.

¹³⁹ Borgeke och Forsgren (2025), s. 613.

¹⁴⁰ Prop. 2024/25:89, s. 322 ff.

¹⁴¹ Jfr 18 kap 1 och 8 §§ SoL.

¹⁴² Se 3 § LSU.

¹⁴³ Se 18 a § LSU.

¹⁴⁴ Se 2 § lag (2020:616) om verkställighet av ungdomsövervakning.

¹⁴⁵ Ds 2017:25, s. 50.

övervakning och kontroll ligger långt utanför SiS huvuduppgifter i samhället. Av den anledning föreslogs att Kriminalvården skulle ansvara för verkställigheten av påföljden, vilket också blev fallet.¹⁴⁶

3.2.4 Brottsutredning och bevistalan

En förundersökning kan enligt 23 kap. 1 § BrB inte inledas mot en person som begått ett brott när denne var under 15 år. Vid de fall att någon under 15 år begår brott kan det dock fortfarande finnas intresse att utreda brottet. Dels för att utreda vad som har hänt, dels för att undersöka behov av sociala insatser.¹⁴⁷

Som nämnt ovan har socialtjänsten det främsta ansvaret för barn under 15 år.¹⁴⁸ Således kan polis och åklagare genom en brottsutredning utreda och klarlägga om det finns behov av att den unge lagöverträdaren får hjälp genom sociala insatser. Reglerna om brottsutredning vid brott av den som inte har fyllt 15 år återfinns i 31 § i lag (1964:167) med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare (LUL).¹⁴⁹

Enligt reglerna i LUL ska en utredning av brott inledas om ett barn under 15 år har begått ett brott för vilket det inte är föreskrivet lindrigare straff än ett år, eller försök, förberedelse eller stämpling till ett sådant brott, om det inte finns särskilda skäl som talar mot det. Sådana särskilda skäl skulle kunna vara om omständigheterna gällande brottet redan är tillräckligt klara för att väcka bevistalan att det därför framstår som obehövt med en utredning.¹⁵⁰ Enligt paragrafens andra stycke kan socialnämnden begära att en brottsutredning inleds om det enligt dem kan vara av betydelse för att avgöra behovet av sociala insatser. Vidare i paragrafen beskrivs ytterligare fall då möjlighet finns att utreda brott då en person inte har fyllt 15 år. Om personen som misstänkts begått ett brott är under tolv år får dock brottsutredning endast inledas om det finns synnerliga skäl för det.

För de personer under 15 år som begår brott kan bevistalan föras, vars regler återfinns i LUL.¹⁵¹ Syftet med en sådan talan är dels att fastställa skuld för att kunna underlätta för socialtjänstens insatser, dels att tillgodose det intresse allmänheten har av en utredning av brott. Detta gäller för sådana allvarliga brott där det inte är föreskrivet lindrigare straff än fängelse ett år, eller straffbelagt försök, förberedelse eller stämpling till ett sådant brott.¹⁵²

¹⁴⁶ Prop. 2019/20:118, s. 48 ff.

¹⁴⁷ Clevesköld (2022), s. 73.

¹⁴⁸ Clevesköld (2022), s. 18.

¹⁴⁹ Clevesköld (2022), s. 73–74.

¹⁵⁰ Åklagarmyndigheten, Rättslig vägledning 2022:19, s. 11.

¹⁵¹ Se 38 § LUL.

¹⁵² Clevesköld (2022), s. 73.

3.3 Sammanfattning i denna del

Med detta sagt finns det idag en del medel att ta hjälp av för att kunna utreda brott, och i vissa fall även pröva ett barns skuld för ett brott som de har begått när de var yngre än 15 år. Det finns visserligen inga straffrättsliga sanktioner att ta hjälp av idag, men det finns andra socialrättsliga insatser för att hjälpa den unge lagöverträdaren att inte återfalla i kriminalitet.

Grunden för hanteringen av unga lagöverträdare har länge varit sociala insatser, vilket fortsatt är utgångspunkten för de särskilda ungdomspåföljderna. Det finns flertalet särskilda ungdomspåföljder, som i stort sett är reserverade för personer i åldrarna 15–17 år. Endast i klara undantag tillåts det enligt dessa att unga lagöverträdare döms till påföljden fängelse. Avsteg gjordes dock från ambitionen att hålla unga lagöverträdare utanför Kriminalvården redan år 2022 när påföljden ungdomsövervakning infördes. Vi kan således se hur vi redan tidigare har rört oss bort från denna utgångspunkt, även innan det nu aktuella lagförslaget lades fram. Vidare i nästa kapitel diskuteras vilka åtagande Sverige har att förhålla sig till vid lagstiftning gällande unga utifrån barnkonventionen.

4 Barnets bästa och FN:s barnkonvention

4.1 Inledning

Förenta nationernas generalförsamling antog år 1989 FN:s konvention om barns rättigheter, även kallad barnkonventionen. Konventionen är folkrättsligt bindande för de stater som har ratificerat den.¹⁵³ Det innebär att dessa stater har förbundit sig att främja och respektera de rättigheter som konventionen föreskriver.¹⁵⁴ För Sveriges del innebär det att vi har åtagit oss att se till att vår nationella rätt stämmer överens med konventionens regler.¹⁵⁵

Artikel 1 i konventionen stadgar att alla personer under 18 år är att anse som barn, om inte barnet blir myndig tidigare enligt den lag som gäller för barnet.¹⁵⁶ I Sverige gäller en myndighetsålder på 18 år, och således ska rättigheterna för barn enligt konventionen tillförsäkras alla personer under 18 år.

Sedan 2020 är barnkonventionen inkorporerad i svensk lag.¹⁵⁷ All lagstiftning som rör barn ska därför utformas i överensstämmelse med konventionens bestämmelser.¹⁵⁸ Enligt förarbetena gjordes en inkorporering som ett förtydligande av att rättstillämparna ska beakta och tolka nationella bestämmelser i förhållande till barnkonventionen vid alla ärenden som rör barn. Inkorporeringen gjordes dessutom enligt regeringen för att skapa grund för ett barnbaserat synsätt i all offentlig verksamhet.¹⁵⁹

Principen om barnets bästa har länge förekommit som en rättslig målsättning i svensk rätt, även om den inte har någon fastslagen definition.¹⁶⁰ I stora drag handlar barnets bästa om en målsättning att beslut i alla led ska fattas utifrån vad som är bäst för barnet i den aktuella situationen. Principen kommer idag till uttryck i en del lagar genom portalbestämmelser om att barnets bästa ska beaktas. Vissa lagar innehåller i stället särskilda bestämmelser som är utformade utifrån barnets bästa.¹⁶¹

Begreppet barnets bästa är inte ett statiskt begrepp. I stället bör barnets bästa ses som någonting som kan ändras över tid och i olika situationer. Olika samhällen har olika kulturella och sociala värderingar som måste vägas in.

¹⁵³ Prop. 2017/18:186, s. 59.

¹⁵⁴ SOU 2020:63, s. 93.

¹⁵⁵ Prop. 2017/18:186, s. 60.

¹⁵⁶ Artikel 1 barnkonventionen.

¹⁵⁷ Lag (2018:1197) om Förenta nationernas konvention om barnets rättigheter.

¹⁵⁸ Prop. 2017/18:186, s. 94.

¹⁵⁹ Prop. 2017/18:186, s. 74.

¹⁶⁰ Singer (2024), s. 37.

¹⁶¹ SOU 2020:63, s. 202.

Dessutom ser varje enskilt barns individuella situation olika ut och behöver därför behandlas olika. Oavsett dessa faktorer ska dock de rättigheter som barnkonventionen föreskriver gälla för alla barn.¹⁶²

Följande kapitel diskuterar artiklar som är av relevans för uppsatsens frågeställning gällande frihetsberövande och straffbarhetsålder inom konventionsstaterna. Av särskild vikt för uppsatsens analys är således hur Sverige har att förhålla sig till dessa regleringar vid införandet av nya lagar.

4.2 Relevanta artiklar

4.2.1 Artikel 3

En artikel av särskild relevans är konventionens tredje artikel som handlar om barnets bästa. Artikeln ses som en portalbestämmelse då den beskriver ett övergripande syfte som genomsyrar resten av konventionen.¹⁶³ Artikeln stadgar att alla åtgärder som rör barn ska fattas utifrån och grundas på vad som bedöms vara bäst för barnet. Detta gäller alla led i både offentliga och privata sociala välfärdsinstitutioner.¹⁶⁴ Vid de fall då konventionens andra artiklar inte ger tillräckligt med vägledning ska konventionens grundläggande principer, såsom barnets bästa, användas.¹⁶⁵

Artikeln kan sägas grunda sig på två centrala tankar. Den första är tanken om att barn har samma människovärde som vuxna. Även om barn fortfarande är unga är de således inte mindre värda. Den andra centrala tanken i principen är det faktum att barn är mer sårbara än vuxna och därför är i större behov av skydd och stöd.¹⁶⁶

Principen om barnets bästa och att den ska komma till uttryck vid alla åtgärder som rör barn är väldigt bred. Barnets individuella situation, behov och intressen ska alltid vara avgörande enligt principen. Vid de fall att något annat intresse tillåts att väga tyngre ska beslutande myndigheter kunna visa på att en sammanvägning av relevanta intressen har gjorts i det enskilda fallet. Dessutom ska beslutande myndigheter så långt som möjligt redovisa att principen om barnets bästa har beaktats vid deras beslutsfattande.¹⁶⁷

4.2.2 Artikel 37(a)–(b)

Vidare är artikel 37 i Barnkonventionen som behandlar barnets rätt till frihet och skydd mot omänsklig behandling av särskild vikt. Artikelns första punkt stadgar att konventionsstaterna ska säkerställa att inget barn utsätts för grym, omänsklig eller förnedrande behandling eller bestraffning. Denna punkt

¹⁶² SOU 1997:116, s. 122.

¹⁶³ SOU 1997:116, s. 119.

¹⁶⁴ Se artikel 3.1 barnkonventionen.

¹⁶⁵ SOU 1997:116, s. 122.

¹⁶⁶ SOU 1997:116, s. 117.

¹⁶⁷ SOU 1997:116, s. 121.

stadgar även att personer under 18 år inte ska kunna bli dömda till livstids fängelse utan möjlighet till frigivning, eller till dödsstraff.¹⁶⁸

Artikelns andra punkt behandlar frihetsberövande påföljder för barn. Artikelns föreskriver följande:

Inget barn får olagligt eller godtyckligt berövas sin frihet. Gripande, anhållande, häktning, fängslande eller annat frihetsberövande av ett barn ska ske i enlighet med lag och får endast användas som en sista utväg och för kortast lämpliga tid,¹⁶⁹

Som anges i artikeln får frihetsberövande påföljder endast användas som ”en sista utväg” och under ”kortast lämpliga tid”. Någon definition av vad som menas med ”kortast lämpliga tid” eller ”sista utväg” framgår inte av artikeln, utan lämnas upp till respektive stat att avgöra. Reglerna i artikel 37(b) kan dock ses som ett avståndstagande ifrån frihetsberövande påföljder för barn när det gäller straffprocessuella påföljder.¹⁷⁰

Barnrättskommittén uttalar i sina allmänna kommentarer till konventionen att varje stats lagstiftning gällande påföljdsbestämning för barn bör innehålla en omfattande uppsättning åtgärder som kan användas som alternativ till en frihetsberövande påföljd. Dessa andra påföljder bör även uttryckligen prioriteras. Detta för att kunna säkerställa att frihetsberövande påföljder faktiskt endast används som en sista utväg.¹⁷¹ Vid val av påföljd för unga bör i första hand beaktas vad som är bäst för barnet i den individuella situationen, samt behovet av att främja barnets återanpassning i samhället.¹⁷² Vidare ska för de fåtal fall då en frihetsberövande påföljd är motiverat, en sådan endast tillämpas på äldre barn. Frihetsberövandet ska då också vara strikt tidsbegränsat och omprövas regelbundet.¹⁷³

4.2.3 Artikel 40.3 (a)

Artikel 40 behandlar rättigheter för barn som misstänks, åtalas eller döms för brott. Artikelns tredje punkt fastställer att konventionsstaterna ska ”söka främja införandet av lagar och förfaranden samt inrättande av myndigheter och institutioner som är speciellt anpassade för barn som misstänks eller åtalas för eller befinns skyldiga till att ha begått brott”.¹⁷⁴ Därtill ska konventionsstaterna bland annat särskilt fastställa en lägsta straffbarhetsålder.¹⁷⁵ Dessa delar måste, som diskuterats ovan, även

¹⁶⁸ Se Artikel 37(a) barnkonventionen.

¹⁶⁹ Artikel 37(b) barnkonventionen.

¹⁷⁰ SOU 2020:63, s. 1405.

¹⁷¹ CRC/C/GC/24, p. 73.

¹⁷² CRC/C/GC/24, p. 76.

¹⁷³ CRC/C/GC/24, p. 6.v.

¹⁷⁴ Artikel 40.3 barnkonventionen.

¹⁷⁵ Artikel 40.3(a) barnkonventionen.

genomsyras av principen om barnets bästa som fastställs i konventionens tredje artikeln.

Artikeln anger att en stat ska fastställa en lägsta straffbarhetsålder, men det framgår inte vad denna ska vara. I stället lämnas det upp till varje enskild stat att avgöra.¹⁷⁶ Barnrättskommittén lägger fram att den vanligaste straffbarhetsåldern bland konventionsstaterna är 14 år.¹⁷⁷ Enligt kommittén utvecklas unga fortfarande i åldrarna 12–13 år, varför det inte är sannolikt att de kan förstå konsekvenserna av sina handlingar eller straffrättsliga förfaranden på samma vis som en äldre person. Av denna anledning uppmanar de samtliga konventionsstater till att sätta sin lägsta straffbarhetsålder till lägst 14 år.¹⁷⁸ Utöver detta uppmanar kommittén de konventionsstater som har en högre straffbarhetsålder än 14 år att ”under inga omständigheter sänka den”.¹⁷⁹ I ett uttalande särskilt till konventionsstaten Sverige har barnrättskommittén år 2023 uttryckt en oro över utvecklingen i Sverige. De har i detta uttalande hänvisat till sitt eget uttalande från 2019, där Sverige uppmanas att låta straffmyndighetsålder ligga kvar på 15 år.¹⁸⁰

Gällande en icke standardiserad straffbarhetsålder, som innehåller undantag vid de fall att ett barn anklagas för ett brott av den allvarligare arten, uttrycker barnrättskommittén en stark oro. De skriver att en sådan straffbarhetsålder inte är baserad på en ”rationell kunskap om barns utveckling”, utan ofta införs som svar på påtryckningar från allmänhetens sida. Av den anledningen rekommenderar de att en standardiserad lägsta straffbarhetsålder, utan några undantag, bör användas.¹⁸¹

4.3 Sammanfattning i denna del

Sverige har ratificerat barnkonventionen, och nu dessutom inkorporerat den i svensk lag. Konventionens regler är därför av stor vikt vid lagstiftning i landet. Barnets bästa är central och måste beaktas i alla avseenden som rör barn, vilket även finns stadgat på flertalet ställen i den svenska lagstiftningen.

Gällande frihetsberövande av unga lagöverträdare stadgar konventionen att sådant endast får göras som en ”sista utväg” och under ”kortast lämpliga tid”. Det finns i konventionen ingen vägledning för vad hur dessa begrepp ska tolkas. Dock är det av hög relevans att det ses till vad som blir bäst för varje enskilt barn i deras individuella situation, för att hjälpa dem återanpassas till samhället. Viktigt vid en lagändring är således att utgå från barnets individuella situation vid val av påföljd.

¹⁷⁶ SOU 2020:63, s. 1564.

¹⁷⁷ CRC/C/GC/24, p. 21.

¹⁷⁸ CRC/C/GC/24, p. 22.

¹⁷⁹ CRC/C/GC/24, p. 22, sista meningen.

¹⁸⁰ CRC/C/SWE/CO/6-7, p. 44–45a.

¹⁸¹ CRC/C/GC/24, p. 25.

Straffbarhetsåldern i sig rekommenderas enligt barnrättskommittén inte vara lägre än 14 år, och uppmuntras till att gärna vara högre än så. Dessutom avråder barnrättskommittén till en icke standardiserad straffbarhetsålder, som tillåter undantag vid allvarlig brottslighet. Barnrättskommitténs uttalanden är dock endast rekommendationer, och är inte bindande för konventionsstaterna. Eftersom barnkonventionen i sig inte stadgar någon klar straffbarhetsålder, utan endast fastslår att konventionsstaterna ska fastställa en lägsta straffbarhetsålder, är det inte i strid med denna att införa en lägre, även om det går emot rekommendationen. Nästkommande kapitel diskuterar vidare det aktuella lagförslaget att sänka straffbarhetsåldern och vilka argument som motiverar en sådan ändring.

5 Lagförslaget om skärpta regler för unga lagöverträdare

5.1 Inledning

Följande kapitel diskuterar innehållet i förslaget om skärpta regler för unga lagöverträdare. En del i uppsatsens första frågeställning gällande vad som ligger till grund för förslaget att sänka straffbarhetsåldern och införa ungdomsfängelse presenteras. Här använder jag den diskursanalytiska metoden för att undersöka hur lagförslaget motiveras. Kapitlet utgår från den första undersökningsfrågan i WPR-ansatsen. Denna fråga handlar om att undersöka hur ett aktuellt problem representeras i ett specifikt material, vilket i detta fall är lagförslaget i sig. Diskussion förs om hur problemet presenteras som grund för att nu genomföra en lagändring. De centrala argumenten till varför en sänkning av straffbarhetsåldern samt införande av frihetsberövande påföljder för 13–14 åringar föreslås diskuteras. För att undersöka detta har jag använt mig av de för uppsatsen relevanta delarna av utredningarna som ligger till grund för förslagen och ett urval av tillhörande remissvar, utkastet till lagrådsremissen och ett urval av dess tillhörande remissvar, lagrådsremissen och Lagrådets uttalande samt propositionen. Slutligen diskuteras situationen då Danmark genomförde en sänkning av straffbarhetsåldern. Här presenteras motiven till denna lagändring, samt argument till att senare återgå till den tidigare lagstiftningen. Detta för att ge ett bredare perspektiv till hur diskussion har förts vid liknande situation utanför Sverige.

5.2 Förslaget

5.2.1 Utgångspunkter till lagförslaget

Som diskuterats i uppsatsens inledande kapitel har problemet med den strukturerade och organiserade brottsligheten vuxit sig allt större i Sverige. Många kriminella nätverk väljer att rekrytera yngre personer som inte har nått straffbarhetsåldern ännu. Dessa personer kan således inte dömas till några påföljder för brott de begår. På grund av den snabba utvecklingen av organiserad brottslighet i Sverige finns det enligt regeringen anledning att nu ifrågasätta avvägningen av den straffrättsliga särregleringen för unga lagöverträdare.¹⁸² Därför tillsattes en utredning för att undersöka möjligheterna till skärpta regler för unga lagöverträdare.¹⁸³

Ett delbetänkande publicerades i juni 2024 i delen beträffande skärpta regler om ungdomsovervakning och straffreduktion för unga.¹⁸⁴ Därefter presenterades slutbetänkandet i januari 2025 gällande straffbarhetsåldern.¹⁸⁵

¹⁸² Dir. 2023:112, s. 4.

¹⁸³ Dir. 2023:112, s. 1.

¹⁸⁴ SOU 2024:39.

¹⁸⁵ SOU 2025:11.

Både delbetänkandet och slutbetänkandet har remissbehandlats.¹⁸⁶ I september 2025 publicerade regeringen ett utkast till lagrådsremiss gällande sänkt straffbarhetsålder för unga lagöverträdare som grundas på slutbetänkandets förslag om straffbarhetsåldern.¹⁸⁷ Även utkastet till lagrådsremiss har remissbehandlats.¹⁸⁸ Lagrådsremissen som publicerades 26 januari 2026 innehåller förslag på lag utifrån de som lämnats i SOU 2024:39, SOU 2025:11 samt utkastet till lagrådsremiss.¹⁸⁹ Förslagen och motiven som presenteras i lagrådsremissen är i stort desamma som i den slutliga propositionen. En skillnad mellan propositionen och lagrådsremissen är dock att kritiken från Lagrådet bemöts i propositionen, och ytterligare motivering ges utifrån det i vissa delar.¹⁹⁰ Förslaget föreslås träda i kraft, i allt väsentligt, den 2 augusti 2026.¹⁹¹

5.2.2 Sänkt straffbarhetsålder

Propositionen innehåller förslag om att straffbarhetsåldern ska sänkas till 13 år för allvarliga brott. Den sänkta straffbarhetsåldern ska således endast gälla för brott som föreskriver ett minimistraff om fängelse i 4 år eller mer, samt försök, förberedelse eller stämpling till ett sådant brott. Förslaget skiljer sig från det förslag om en sänkning till 14 år som utredningen inledningsvis presenterade, då regeringens förslag nu är att sänka den ännu mer.¹⁹² Det nuvarande förslaget stämmer överens med förslaget i utkastet till lagrådsremissen, som har remissbehandlats.¹⁹³ Det nuvarande förslaget innehåller dessutom en tidsbegränsning om 5 år. Den sänkta straffbarhetsåldern är således föreslagen att endast gälla till och med 2 juli 2031.¹⁹⁴

En schablonmässig avräkning på straffmätningvärdet kommer enligt förslaget fortfarande att användas i praktiken, även om en sådan fortsatt inte kommer finnas i lagtexten.¹⁹⁵ Det ska dock finnas större möjlighet att frångå dessa för att åstadkomma en mer differentierad straffmätning.¹⁹⁶ Avräkningen kommer i praktiken innebära att personer i åldrarna 13–14 år får ett starkt rabatterat straffmätningvärde med anledning av deras unga ålder, och därmed kan få lindrigare påföljder än äldre gärningspersoner. Värt att nämna i denna del är dock propositionen gällande Dubbla straff för brott i kriminella nätverk och skärpta straffskalor. Propositionen lägger bland annat fram förslaget att gärningspersoner som har utfört brott inom ramen för kriminella

¹⁸⁶ Ju2024/01476; Ju2025/00206.

¹⁸⁷ Utkast till lagrådsremiss Sänkt straffbarhetsålder för all allvarliga brott.

¹⁸⁸ Ju2025/01945.

¹⁸⁹ Lagrådsremiss Skärpta regler för unga lagöverträdare, s. 57.

¹⁹⁰ Prop. 2025/26:246, se bl.a. s. 83 ff., 95 ff., 102 ff., 159 ff.

¹⁹¹ Prop. 2025/26:246, s. 1.

¹⁹² Prop. 2025/26:246, s. 76.

¹⁹³ Prop. 2025/26:246, s. 80.

¹⁹⁴ Prop. 2025/26:246, s. 14.

¹⁹⁵ Prop. 2025/26:246, s. 100; jfr SOU 2024:39 s. 143 ff.

¹⁹⁶ Prop. 2025/26:246, s. 100.

nätverk ska få förhöjt straffvärde, som utgångspunkt det dubbla.¹⁹⁷ Denna reglering skulle således även gälla på unga gärningspersoner som begår brott inom ramen för ett kriminellt nätverk. Med anledning av det skulle straffvärdet i sådana fall alltså dubblas för dessa. Straffmätningens värde blir således högt för de unga, även om en schabloniserad rabatt används.

5.2.3 Ungdomsfängelse

I propositionen föreslås att lagöverträdare i åldrarna 13–14 år ska kunna dömas till samma påföljder som resterande lagöverträdare under 18 år.¹⁹⁸ Av denna anledning hänvisas till propositionen Frihetsberövande påföljder för barn och unga, där förslaget att personer under 18 år ska kunna dömas till fängelse vid de fall att en frihetsberövande påföljd inte kan undvikas presenteras.¹⁹⁹

Förslaget gällande ungdomsanstalter innebär att sluten ungdomsvård ska ersättas av straffet fängelse för personer som begår brott även om de är under 18 år. Således kommer straffet verkställas av Kriminalvården, i stället för Statens institutionsstyrelse som det har gjort tidigare.²⁰⁰ Kriminalvården fick år 2023 i uppdrag att förbereda för inrättandet av särskilda avdelningar påanstalter som skulle vara anpassade för 15–17-åringar.²⁰¹ De särskilda ungdomsanstalterna ska enligt uppdraget vara klara sommaren 2026.²⁰² Propositionen med skärpta regler för unga lagöverträdare föreslår att dessa särskilda ungdomsenheter påanstalter som ska gälla i stället för sluten ungdomsvård även ska kunna ta emot åldersgruppen 13–14 år, i det fall att straffbarhetsåldern sänkt. Förslaget innebär att dessa regler skulle gälla för unga lagöverträdare från 13 år redan vid införandet i augusti 2026.²⁰³

5.3 Grund till förslaget

5.3.1 Ökad allvarlig brottslighet bland unga

Som grund till förslaget att sänka straffbarhetsåldern och införa ungdomsfängelser för de yngsta lagöverträdarna framhålls flera olika orsaker. Den primära anledningen som läggs fram är dock det faktum att den systematiska och organiserade brottsligheten har ökat och blivit ett större problem som påverkar allt fler delar i samhället.²⁰⁴ Allt fler yngre personer begår grova brott och antalet unga häktade och intagna på SiS-hem har ökat markant. Det system som vi har idag, med de olika sociala insatserna som

¹⁹⁷ Prop. 2025/26:218, s. 1.

¹⁹⁸ Prop. 2025/26:246, s. 97.

¹⁹⁹ Prop. 2025/26:246, s. 103; Prop. 2025/26:132, s. 85.

²⁰⁰ Prop. 2025/25:132, s. 85.

²⁰¹ Ju2023/02157.

²⁰² Ju2023/02157, s. 1.

²⁰³ Prop. 2025/26:246, s. 102 f.

²⁰⁴ Prop. 2026/25:246, s. 1.

finns, har uppenbart inte varit tillräckligt för att hindra denna utveckling.²⁰⁵ Värt att notera är dock att det är svårt att få fram tillförlitligt och rättvisande underlag för kriminalitet bland unga under 15 år, eftersom vi idag har en straffbarhetsålder på 15 år och därför inte för statistik på yngre personer än så.²⁰⁶ Som presenterat inledningsvis i uppsatsen visar statistik dock på att den allvarliga brottsligheten i sig har ökat bland de yngsta lagöverträdarna.²⁰⁷

I propositionen Frihetsberövande påföljder för unga lagöverträdare skriver regeringen att vid de fall barn begår så pass allvarliga brott som nu görs i Sverige krävs det att samhället kan reagera med frihetsberövande påföljder. Detta behövs även om en grundläggande princip länge har varit att frihetsberövande endast ska användas i undantagsfall. Vidare gällande frihetsberövande påföljder sägs:

Den förändrade situationen kräver nya tankesätt och verktyg. Förutom brottsförebyggande arbete och socialpreventiva åtgärder måste barn som begår brott mötas av tidiga, tydliga och trovärdiga åtgärder. Att vända den negativa utvecklingen och motverka att barn dras in i kriminalitet är ett av regeringens främsta fokusområden.²⁰⁸

Regeringen lyfter fram att en sänkning av straffbarhetsåldern inte är någonting som kan göras ”lättvindigt” utan endast om det finns tungt vägande skäl för det. Sådana skäl anser regeringen föreligger i denna situation.²⁰⁹ Det skrivs i propositionen att de övriga nordiska länderna visserligen har en straffbarhetsålder på 15 år. Det anses dock inte vara tillräckligt skäl mot att sänka straffbarhetsåldern i Sverige, eftersom den allvarliga brottsligheten ändå kan kräva att vi sänker den. Regeringen trycker här på att ”bedömningen av vilken straffbarhetsåldern bör vara inom landet måste avgöras av hur situationen ser ut i Sverige”.²¹⁰

Bris, barnens rätt i samhället, har i sitt remissvar bemött regeringens påstående om att skäl föreligger att sänka straffbarhetsåldern, och anser inte att regeringen har presenterat några sådana tungt vägande skäl i lagförslaget. Bris anser av den anledningen att det inte finns tillräckliga skäl som kan motivera en sänkning av straffbarhetsåldern.²¹¹

Vidare har remissvar till utredningen från bland andra Brå och Sveriges advokatsamfund lyft fram att det saknas stöd för att en sänkning av

²⁰⁵ Prop. 2026/25:246, s. 84.

²⁰⁶ SOU 2025:11, s. 153.

²⁰⁷ Se kapitel 1.1.

²⁰⁸ Prop. 2025/26:132, s. 88 f.

²⁰⁹ Prop. 2025/26:246, s. 83 f.

²¹⁰ Prop. 2025/26:246, s. 93 f.

²¹¹ Bris remissvar till utkast till lagrådsremiss, s. 5.

straffbarhetsålder kommer att minska brottsligheten.²¹² Detta är någonting som den bakomliggande utredningen i sig också pekar på, och som den dessutom anser att det finns visst stöd för att en i stället kommer öka.²¹³ Regeringen svarar på dessa påståenden i propositionen, och skriver att de inte anser att det finns stöd för att en partiell sänkning på så vis som förslaget framhåller skulle leda till ökad brottslighet. De framhåller även att motiveringen till att sänka straffbarhetsålder inte grundas på förhoppningen att den allvarliga brottsligheten kommer att minska. I stället förklarar de att sänkningen motiveras av att upprätthålla ett samhällsskydd samt vikten av brottsoffrens intresse att få upprättelse.²¹⁴ Dessutom anser regeringen att ytterligare en viktig del som motiverar en sänkning av straffbarhetsåldern är behovet av att ”upprätthålla det straffrättsliga systemets legitimitet och trovärdighet”.²¹⁵

Lagrådet å sin sida har i sitt uttalande framhållit att de inte anser att de av regeringen framhållna förslagen kan antas tillgodose de angivna syftena.²¹⁶ Förslaget att sänka straffbarhetsåldern framförs som en reaktion på den utveckling som skett av allvarlig brottslighet i Sverige. Dock anser de, såsom flera av remissvaren, att det saknas framlagt stöd för att en sänkning av straffbarhetsåldern kommer leda till minskad brottslighet. Lagrådet lyfter också fram att utredningen bakom förslaget har framhållit att det finns visst stöd för att en sänkning av straffbarhetsåldern snarare kan komma att öka den grova brottsligheten bland unga.²¹⁷

Dessutom har Lagrådet uttalat att de inte anser att beredningen av lagförslaget når upp till de krav som ställs i 2 kap. 8, 20 och 21 §§ regeringsformen. Många lagförslag är nu aktuella, och de alla påverkar varandra. Som redogjorts för tidigare hänger till exempel förslaget att införa ungdomsfängelse för åldersgruppen 13–14 år ihop med det aktuella förslaget att införa dessa ungdomsavdelningar för de idag straffmyndiga personerna under 18 år. När förslaget om frihetsberövande påföljder för unga lades fram och remissbehandlades gällde det dock endast för 15–17 åringar. På så vis har inte remissinstanserna kunnat göra en samlad bedömning och ge synpunkter på förslagen som helhet i sina remissvar. Av den anledningen anser inte Lagrådet att förslaget uppfyller de krav som ställs enligt regeringsformen, och avstyrker därför förslaget redan av den anledningen.²¹⁸

²¹² Brå remissvar till SOU 2025:11, s. 2; Sveriges advokatsamfunds remissvar till utkast till lagrådsremiss, s. 2.

²¹³ SOU 2025:11, s. 211.

²¹⁴ Prop. 2025/26:246, s. 84 f.

²¹⁵ Prop. 2025/26:246, s. 84.

²¹⁶ Lagrådet, 2026-03-12, s. 6.

²¹⁷ Lagrådet, 2026-03-12, s. 14 f.

²¹⁸ Lagrådet, 2026-03-12, s. 8 ff.

5.3.2 Samhällsskydd

En sänkning av straffbarhetsåldern motiveras alltså inte av att regeringen tror att det kommer leda till minskad brottslighet. I stället tänker de sig att en sänkning av straffbarhetsåldern samt införande av frihetsberövande påföljder för de yngsta lagöverträdarna vidare kan motiveras bland annat med anledning av att det kan ge en samhällsskyddande effekt.²¹⁹ Att ålägga någon en frihetsberövande påföljd ger visserligen en samhällsskyddande effekt, eftersom det innebär att den dömda under en tidsperiod är förhindrad att begå ytterligare brott. Regeringen skriver dock att de är medvetna om att den samhällsskyddande effekten av att låsa in ungdomar som begår brott i grupp eller där det finns en ersättningseffekt är mindre än vid andra situationer.²²⁰ Eftersom många allvarliga brott begås inom ramen för ett kriminellt nätverk blir varje individ mindre betydlig. Individen kan lättare ersättas av någon annan som kan utföra liknande brott. Incitamenten för att begå brotten är dessutom ofta ersättning i form av pengar, vilket kan locka andra individer att fortsätta begå brotten trots att deras föregångare har blivit dömda och frihetsberövade. Regeringen anser dock att även en mindre samhällsskyddande effekt kan vara viktig när det handlar om att minska mänskligt lidande.²²¹

Som framgår av förarbetena till förslaget att införa ungdomsavdelningar hos Kriminalvården anser regeringen att Kriminalvården idag har bättre möjligheter att tillgodose behovet av samhällsskydd, varför det är rimligt att låta dem ta över ansvaret för alla lagöverträdare under 18 år.²²² Vidare framhålls att samhället kan erbjuda en ung lagöverträdare hjälp och stöd för att motverka återfall i brott lättare inom ramen för en frihetsberövande påföljd. Således ges tillgång till bättre verktyg att hjälpa unga bort från kriminalitet om vi använder oss av en sådan.²²³

Ytterligare skäl som ligger till grund för förslaget om införandet av ungdomsfängelse i stället för sluten ungdomsvård för lagöverträdare under 18 år är det att Kriminalvården har bättre kontroll vid övergång efter avslutad verkställighet.²²⁴ Utredningen har inte presenterat någonting som tyder på att sluten ungdomsvård i sig skulle vara en sämre verkställighetsform än fängelse, utan endast att SiS inte har samma möjlighet att erbjuda en strukturerad utslussning från verkställigheten.²²⁵

Lagrådet framför att samhällsskyddet visserligen skulle kunna öka om det straff som kan åläggas den som begår brottet har avskräckande effekt för individen. Dock har forskning visat på att unga lagöverträdare har sämre

²¹⁹ Prop. 2025/26:246, s. 84.

²²⁰ Prop. 2025/26:246, s. 85 f.

²²¹ Prop. 2025/26:246, s. 85 f.

²²² Prop. 2025/26:132, s. 94.

²²³ Prop. 2025/26:246, s. 86.

²²⁴ Prop. 2025/26:132, s. 92.

²²⁵ Prop. 2025/26:132, s. 92.

förmåga att göra sådana avväganden och se konsekvenserna som någonting som avskräcker dem från att begå brott. Således skulle den enda samhällsskyddande effekten bli den som innebär frihetsberövande av den enskilda individen. Denna effekt skulle bli väldigt liten eftersom det, som regeringen själva lägger fram, finns stor risk att barnet kan ersättas av ett nytt och möjligtvis även ännu yngre barn.²²⁶

5.3.3 Brottsoffrets upprättelse

Det framgår av utredningen att vi idag främst använder sociala insatser för lagöverträdare under 15 år och försöker att hitta en lämplig påföljd för att hjälpa dem, med anledning av dagens straffbarhetsålder. Utredningen framhåller att det i och med detta finns en risk att brottsoffrets intresse hamnar mer i skymundan.²²⁷ Utredningen framhåller även själva att det redan finns en del åtgärder som tillgodoser målsägandes intressen, såsom utredning enligt 31 § LUL och i en del fall även bevistalan. Dock syftar en straffrättslig påföljd här snarare till att tillgodose behovet av upprättelse för offret. Utredningen säger att detta i sig inte är skäl nog att ändra straffbarhetsåldern, men att det är en del i det.²²⁸ Regeringen framhåller därefter i propositionen utifrån vad utredningen har presenterat att brottsoffrets rätt till upprättelse är en viktig aspekt att ta hänsyn till.²²⁹

Bris har yttrat sig både över utredningen och utkastet till lagrådsremissen.²³⁰ I remissvaret till utkastet till lagrådsremissen framhåller Bris att varken regeringen eller den bakomliggande utredningen presenterar någonting som styrker att brottsoffer likställer en straffrättslig påföljd med upprättelse. Brottsoffrets upprättelse kan dessutom upprättas på andra vis än genom straffrättsliga påföljder, vilket framhålls även i utredningen. Bris framför att ”brottsofferperspektivet i straffrättslig bemärkelse redan idag fångas upp inom ramen för bevistalan. För de fall reglerna anses otillräckliga finns det som sagt mindre ingripande åtgärder för att stärka brottsoffrets ställning, än att sänka straffbarhetsåldern.”²³¹ Enligt Bris är påståendet att brottsoffer anser att de får upprättelse genom att gärningspersonen får en straffrättslig påföljd endast spekulationer. De framför därför vidare att ”En så långtgående åtgärd som att sänka straffbarhetsåldern kan inte vila på spekulationer.”²³²

Lagrådet framför liknande argument om att det från regeringens håll inte framförs specifika belägg som styrker att en straffrättslig påföljd bättre skulle tillgodose brottsoffrets upprättelse. Enligt dem framstår det därför som att andra åtgärder, såsom sociala tvångsingripanden, bevistalan och skadestånd, i vart fall lika bra kan tillgodose brottsoffrets upprättelse. Till detta för de

²²⁶ Lagrådet, 2026-03-12, s. 17 f.

²²⁷ SOU 2025:11, s. 199.

²²⁸ SOU 2025:11, s. 214.

²²⁹ Prop. 2025/26:246, s. 85.

²³⁰ Bris remissvar till SOU 2025:11, Bris remissvar till utkast till lagrådsremiss.

²³¹ Bris remissvar till utkast till lagrådsremiss, s. 6.

²³² Bris remissvar till utkast till lagrådsremiss, s. 6.

även fram att förslaget är tänkt att endast gälla i fem år. Det blir därför aningen motsägelsefullt att motivera det utifrån behovet till brottsoffrets upprättelse under dessa fem år, men inte därefter.²³³

5.3.4 Upprätthålla straffsystemets legitimitet

Det faktum att unga i 13–14-års åldern idag kan begå grova brott helt utan påföljd riskerar enligt regeringen att på det stora hela undergräva det straffrättsliga systemets legitimitet.²³⁴ Det kan därför ifrågasättas om det är rimligt att en person under 15 år kan begå ett brott, som för en vuxen hade inneburit livstids fängelse, helt utan påföljd. Eftersom den allvarliga brottsligheten har spridit sig ner i åldrarna anser regeringen att vi nu behöver omvärdera den avvägning som vi tidigare har förhållit oss till mellan intresset att kunna utdöma en påföljd och behovet av att särbehandla barn. Enligt regeringen är det tydligt att barn idag är kapabla till att begå mycket grova brott, och därför kan inte tidigare gällande argument som ligger till grund för den nu gällande straffbarhetsåldern motiveras längre. Det måste vara tydligt att samhället inte accepterar dessa brott och därför måste barnen mötas med tydligare ingripanden.²³⁵

Redan i utredningen lyfts risken att tilltron till straffrättssystemet kan minska i längden, om åtgärder från samhällets sida ses som orimliga. Om staten upplevs som passiv kan det enligt utredningen riskera att systemets allmänpreventiva ändamål, alltså sin effekt att avhålla folk från att begå brott, tappar sin funktion.²³⁶ Det kan i och med det upplevas som att staten har tappat kontrollen och inte längre kan skydda medborgarna.²³⁷ Visserligen har allmänprevention mindre effekt på unga eftersom de har svårare att se konsekvenserna av sina handlingar.²³⁸ Dock läggs fram i utredningen att dessa förslag på det stora hela kan bidra till att upprätthålla straffsystemets allmänpreventiva effekt.²³⁹ Utredningen skriver även att allvarliga brott begångna av unga under 15 år har ökat drastiskt sedan 2023. Det har därför tidigare inte funnits skäl att överväga att sänka straffbarhetsåldern, på samma vis som det finns nu. I och med den drastiska utvecklingen påverkas samhället som helhet mer, varför det enligt utredningen är viktigt att staten agerar.²⁴⁰ För att kunna upprätthålla straffsystemets legitimitet anser regeringen därför att en sänkning av straffbarhetsåldern måste göras. På så vis kan ett straff dömas ut, vilket tydligt blir ett avståndstagande och visar att samhället inte accepterar sådana handlingar.²⁴¹

²³³ Lagrådet, 2026-03-12, s. 19 f.

²³⁴ Prop. 2025/26:246, s. 84.

²³⁵ Prop. 2025/26:246, s. 84.

²³⁶ SOU 2025:11, s. 201 f.; Jareborg och Zila (2022), s. 76.

²³⁷ SOU 2025:11, s. 201 f.

²³⁸ SOU 2025:11, s. 193.

²³⁹ SOU 2025:11, s. 435 f.

²⁴⁰ SOU 2025:11, s. 201.

²⁴¹ Prop. 2025/26:246, s. 84.

Socialstyrelsen framhåller i sitt remissvar till utredningen att det kan finnas risk att det straffrättsliga systemets legitimitet snarare påverkas negativt om straffbarhetsåldern sänks.²⁴² De poängterar att unga som inte uppfattas förstå konsekvenserna av sina handlingar ändå kommer hållas ansvarig för dem, trots att de i flera fall har förmåtts utföra uppgifter för och agera åt äldre personer.²⁴³ Även Hovrätten för Västra Sverige lägger fram det faktum att bevistalan kan hållas idag för brott begångna av någon som ännu inte uppnått straffbarhetsålder. De anser att de skäl gällande straffsystemets legitimitet som utredningen lägger fram som anledning till att sänka att straffbarhetsåldern kan uppfyllas genom en sådan bevistalan. De argument för att sänka straffbarhetsåldern som förts fram i denna del är därför enligt Hovrätten allt för svaga.²⁴⁴

Lagrådet anger i linje med detta att det kan finnas en risk att straffsystemets legitimitet snarare påverkas negativt av en sänkt straffbarhetsålder.²⁴⁵ Personer i yngre ungdomen har enligt forskning en begränsad förmåga att förstå konsekvenserna av sina handlingar, vilket är en stark grund till att vi har den straffbarhetsålder vi har idag. Lagrådet framhåller att ingen ny information har presenterats där annan kunskap läggs fram om barns förmåga att ”ta straffrättsligt ansvar och hur straffrättsliga påföljder påverkar barns fortsatta brottsbenägenhet.”²⁴⁶ Eftersom förslaget inte kan antas minska brottsligheten, utan snarare trycka ner den till ännu lägre åldrar kan förslaget inte antas bättre upprätthålla straffrättsliga systemets legitimitet.²⁴⁷

5.3.5 Partiell sänkning

Regeringen anser att en partiell sänkning av straffbarhetsåldern är det bästa alternativet. På det stora hela har den generella kriminaliteten bland unga minskat.²⁴⁸ Det är endast den allvarliga brottsligheten som har ökat och blivit ett större problem.²⁴⁹ Som har lyfts fram av bland annat Bris i deras remissvar, kan det vara skadligt för unga personer att så pass tidigt i livet exponeras för straffrättsystemet.²⁵⁰ Det kan bidra till att individernas kriminella beteende förstärks samt att de associerar sig själva med kriminaliteten. Av denna anledning anser regeringen att en partiell sänkning är mer ändamålsenlig, då det endast är de unga lagöverträdarna som är en del av det problem som föranleder lagändringen som kommer träffas av den. Om en generell sänkning skulle göras riskerar ett större antal barn att påverkas negativt.²⁵¹ Regeringen är medvetna om att detta kan leda till viss tillämpningsproblematik. Dock

²⁴² Socialstyrelsens remissvar till SOU 2025:11, s. 2.

²⁴³ Socialstyrelsens remissvar till SOU 2025:11, s. 2.

²⁴⁴ Hovrätten för Västra Sveriges remissvar till SOU 2025:11, s. 1 f.

²⁴⁵ Lagrådet, 2026-03-12, s. 19.

²⁴⁶ Lagrådet, 2026-03-12, s. 19.

²⁴⁷ Lagrådet, 2026-03-12, s. 19.

²⁴⁸ SOU 2025:11, s. 210 f.

²⁴⁹ Prop. 2025/26:246, s. 89.

²⁵⁰ Bris remissvar till SOU 2025:11, s. 5.

²⁵¹ Bris remissvar till SOU 2025:11, s. 85.

finns enligt dem liknande problematik redan idag i de fall att någon har begått brott nära sin 15 års dag, eller när det framkommer att den tilltalade är äldre än vad denne först har angett. Sådana problem får enligt regeringen hanteras i de individuella fallen av rättstillämpningen.²⁵²

Flera remissinstanser har framfört kritik mot en partiell sänkning, däribland Åklagarmyndigheten.²⁵³ De lyfter särskilt problematiken när utredningen behöver växla mellan formen av utredning enligt 31 § LUL och en vanlig förundersökning. Även de situationer då händelseförloppet innefattar både händelser som barnet är och inte är straffmyndig för, beroende på gärningarnas allvar.²⁵⁴ Även Polismyndigheten har lyft problematiken som kan uppstå vid dessa situationer. Vid de fall att en gärning omrubriceras under tiden som förundersökning pågår kan det innebära att olika regler kommer att gälla. Som exempel beskriver de situationen då de håller förhör med anledning av utredning enligt 31 § LUL, där det därefter framkommer omständigheter som gör att händelsen omrubriceras till ett grövre brott. Om den unge då i stället är straffmyndig för denna händelse och en vanlig förundersökning ska inledas uppkommer frågor om hur informationen som har framkommit i de första förhören får användas vidare.²⁵⁵

Justitiekanslern framför i sitt remissyttrande till SOU 2025:11 att antalet felaktiga frihetsberövanden kan komma att öka om en partiell sänkning införs.²⁵⁶ Eftersom det är rubriceringen av ett brott som avgör om individen är straffmyndig för den eller inte, kan ett brott rubriceras som någonting först men därefter omrubriceras vilket leder till att olika straffbarhetsåldrar kommer att tillämpas. Så kan ske om som exempel en person i åldern 13–14 år häktas för en gärning som har rubricerats som grovt brott, men som senare i utredningen, alternativt först vid dom, bedöms endast vara brott av normalgraden. Justitiekanslern framhåller även att ”utredningens förslag innebär att fler personer kommer att kunna bli föremål för anhållande och häktning. Det är något som i sig kan leda till en viss ökning av antalet felaktiga frihetsberövanden.”²⁵⁷

Lagrådet håller med om remissinstansernas kritik. De framhåller att felaktiga frihetsberövanden kan ge stora konsekvenser för individer, framför allt då frihetsberövande i sig har stor negativ inverkan på unga personer. Med anledning av dessa tillämpningsproblem avstyrker Lagrådet lagförslaget även på denna grund.²⁵⁸

²⁵² Prop. 2025/26:246, s. 118.

²⁵³ Åklagarmyndighetens remissvar till SOU 2025:11 och remissvar till utkast till lagrådsremiss.

²⁵⁴ Åklagarmyndighetens remissvar till Utkast till lagrådsremiss, s. 5 f.

²⁵⁵ Polismyndighetens remissvar till SOU 2025:11, s. 3.

²⁵⁶ Justitiekanslerns remissvar till SOU 2025:11, s. 2 f.

²⁵⁷ Justitiekanslerns remissvar till SOU 2025:11, s. 3.

²⁵⁸ Lagrådet, 2026-03-12, s. 22 f.

5.3.6 Sammanfattning av lagförslaget

Med detta sagt kan vi konstatera att förslaget i stort grundar sig på det faktum att antalet barn som är inblandade i allvarlig brottslighet har blivit betydligt fler på senare år. Att den grova kriminaliteten har rört sig längre ner i åldrarna än tidigare ligger till grund för att regeringen nu föreslår en sänkning av straffbarhetsåldern. Eftersom dessa unga personer idag inte kan dömas för sina handlingar anser regeringen att en sänkning kan leda till att tydligare sanktioner kommer kunna utdömas till dessa unga brottslingar. Samtidigt säger regeringen att de inte menar att införa en sänkning av straffbarhetsåldern för att de tror att det kommer att minska den grova brottsligheten. Motiveringen görs snarare utifrån en samhällsskyddande synpunkt, samt för att ge brottsoffer mer upprättelse och tydligt visa var samhället sätter gränsen för vad som är accepterat och inte.

5.4 Straffbarhetsåldern i Danmark

5.4.1 Reformen 2010–2012

I utredningen samt ett flertal av remissvaren inhämtade till utredningen som ledde fram till propositionen gällande Skärpta regler för unga lagöverträdare uppmärksammas det faktum att en liknande situation uppstod i Danmark vid 2010, då straffbarhetsåldern sänktes från 15 år till 14 år.²⁵⁹ När straffbarhetsåldern först sattes till 15 år vid 1930 motiverades lagändringen med liknande argument som förts i Sverige, nämligen med att barn under 15 år inte kan anses ha nått den nödvändiga mognaden som krävs för att straffas för sina handlingar.²⁶⁰

Vid början på 2000-talet eskalerade problematiken med gängkriminalitet i Danmark, vilket föranledde olika rättspolitiska initiativ.²⁶¹ Vid 2007 tillsattes därför en kommission som fick i uppdrag att se över och ge rekommendationer på hur ungdomsbrottsligheten skulle hanteras. Inom ramen för arbetet övervägde kommissionen att föreslå en sänkt straffbarhetsålder. När kommissionen presenterade sitt resultat gav de dock inget sådant förslag, utan ansåg att straffbarhetsålder borde stanna på 15 år.²⁶² Detta då kommissionen delvis ansåg att det med hänsyn till den så kallade stämplingsteorin snarare kunde uppkomma risker för de unga om de döms för brott. Enligt teorin ses en handling, såsom ett brott, inte vara en avvikande sådan förrän samhället har definierat den som avvikande. Handlingen kommer alltså ses som avvikande först när samhället dömer en person för den. En engelsk studie lyftes även fram här som visade på att 14 åringar som

²⁵⁹ Se bl.a. Sveriges advokatsamfunds remissvar till SOU 2025:11, s. 3; UNICEF Sveriges remissvar till SOU 2025:11, s. 3; BRIS remissvar till SOU 2025:11, s. 5 och 9; SOU 2025:11, s. 135 ff.

²⁶⁰ SOU 2025:11, s. 135.

²⁶¹ Sausdal och Hannerz (2025), s. 27 ff.

²⁶² Insatsen mod ungdomskriminalitet, Betænkning nr. 1508, s. 162 ff.

hade begått brott och blivit dömda för dem var mer benägna att återfalla i brott, än 14 åringar som inte hade blivit dömda för brott de begått.²⁶³

Med detta sagt ansåg kommissionen att en sänkning av straffbarhetsålder inte behövde göras då det redan var möjligt för polisen att utreda brott begångna av personer under 15 år, även om de inte kunde lagföras för dem. Kommissionen var av uppfattningen att alternativa brottsförebyggande åtgärder var avgörande för att bemöta barn och unga som begår brott. De ansåg att tillräckliga sådana redan fanns inom Danmark lagstiftning, varför inga straffrättsliga åtgärder ansågs vara nödvändigt.²⁶⁴

Trots detta valde den danska regeringen att föreslå en sänkt straffbarhetsålder till 14 år.²⁶⁵ Lagändringarna gick igenom och en generell straffbarhetsålder på 14 år började gälla i juli 2010. Som motiv till lagförslaget framförde regeringen att ungdomsbrottsligheten för 14 åringar behövde bemötas med konsekvens och fasthet, vilket de bäst ansåg kunde göras genom det straffrättsligasystemet. Frihetsberövande straff skulle enligt regeringen endast användas som en absolut sista utväg, och i största utsträckning skulle ungdomspåföljder användas samt föreskrifter som socialtjänsten kunde föreskriva. Den stora skillnaden i och med ändringen skulle således bli att de unga personer som begår brott tydligt skulle kunna se en direkt konsekvens av sitt brott, i form av ett straff.²⁶⁶

Redan 2012 beslutades dock att straffbarhetsåldern skulle ändras tillbaka till 15 år i Danmark. Ett regeringsskifte skedde i landet som ledde till att den nya regeringen beslutade att återigen höja straffbarhetsåldern. Denna nya regering lade fram att de ansåg att straffrättsligt ansvar endast borde läggas på personer som har nått den mognad som krävs för att ta ansvar. Den nya regeringen ansåg inte heller att den tidigare sänkningen var tillräckligt underbyggd med fakta innan den genomfördes, då det inte fanns stöd för att en sänkt straffbarhetsålder skulle leda till att brott kunde förebyggas och bekämpas mer effektivt.²⁶⁷

Efter denna korta reform i Danmark gjordes en utredning över vad lagändringarna resulterat i. Sammantaget gav denna studie inga bevis på att en sänkning av straffbarhetsåldern på något vis minskade brottsligheten i åldersgruppen 14 år. Utredningen visade dock att risken för återfall i brott inom 18 månader ökade med 10 procent för de barn som var 14 år och hade blivit dömda under denna tid. De 14 åringar som blivit dömda fick dessutom

²⁶³ Insatsen mod ungdomskriminalitet, Betænkning nr. 1508, s. 662.

²⁶⁴ Insatsen mod ungdomskriminalitet, Betænkning nr. 1508, s. 162.

²⁶⁵ Lovförslag nr. L 164, Folketinget 2009–10 § 1.

²⁶⁶ Bemærkninger til Lovförslag nr. L 164, Folketinget 2009–10, kap. 2.2.3.

²⁶⁷ SOU 2025:11, s. 140.

sämre betyg i danska än 14 åringar som hade begått brott före reformen, och var på det stora hela mindre benägna att gå klart årskurs 9.²⁶⁸

5.4.2 Remissvar till lagförslaget i Sverige

Som nämnt har flertalet remissvar hänvisat till studierna utförda i Danmark, som argument emot en sänkning av straffbarhetsåldern i Sverige. UNICEF har i sitt remissvar lagt fram att det inte finns bevis för att brottsligheten i sig minskade i Danmark när en lägre straffbarhetsålder infördes. I stället ökade risken för återfall i brottslighet för de 14-åringar som blev dömda under denna tid, samt bidrog till att dessa i lägre utsträckning fullföljde grundskolan.²⁶⁹ Även Sveriges advokatsamfund lyfter fram det faktum att situationen i Danmark snarare visar på att en sänkning av straffbarhetsåldern kan leda till återfall i brott och försämrade skolresultat, än minskad brottslighet i åldersgruppen.²⁷⁰

Den svenska regeringen har ifrågasatt att det går att dra några slutsatser från situationen i Danmark eftersom lagändringen endast var i kraft i ungefär ett och ett halvt år innan straffbarhetsåldern höjdes igen. Dessutom gjordes i Danmark en generell sänkning av straffbarhetsåldern. I det aktuella lagförslaget i Sverige föreslås endast en partiell sänkning för de allvarligaste brotten. Således kan vi även av denna anledning inte dra slutsatser från hur en generell straffbarhetsålder påverkade brottsligheten i Danmark. Slutligen framhålls återigen att regeringen inte motiverar förslaget med att det kommer leda till minskad brottslighet utan av andra skäl.²⁷¹

5.5 Sammanfattning i denna del

Problematiken som har föranlett lagförslaget är utvecklingen av den allvarliga brottsligheten, vilket även anges som ett av motiven till att föreslå en partiell sänkning. Valet att föreslå en partiell sänkning motiveras med att lagändringen är tänkt att träffa de fallen av särskilt allvarlig brottslighet. Hade en generell sänkning av straffbarhetsåldern i stället föreslagits anser regeringen att unga som inte varit tänkt att omfattas av lagändringen kan träffas och påverkas negativt.

Vidare motiveras lagändringen utifrån ett samhällsskyddande perspektiv. Regeringen håller med remissinstanserna om att den samhällsskyddande effekten blir mindre vid dessa fall då brott begås inom ramen för organiserad brottslighet. Dock resoneras att viss nytta kan finnas i att skydda samhället från dessa individer. Dessutom argumenteras att det nuvarande systemet inte har lyckats lösa dessa problem, och om ingen ändring görs riskerar det att urholka det straffrättsliga systemets legitimitet. Ändring motiveras alltså även

²⁶⁸ SOU 2025:11, s. 140–141.

²⁶⁹ UNICEF Sveriges remissvar till SOU 2025:11, s. 3.

²⁷⁰ Sveriges advokatsamfunds remissvar till Utkast till lagrådsremiss, s. 3.

²⁷¹ Prop. 2025/26:246, s. 87.

utifrån att visa att detta agerande inte är någonting som samhället accepterar. Regeringen anser att situationen i Danmark inte kan jämföras, då situationerna skiljer sig åt varför vi enligt dem inte kan dra några slutsatser från Danmark gällande hur det kommer bli i Sverige.

6 Analys av pågående lagstiftning

6.1 Inledning

I detta kapitel analyseras uppsatsens frågeställningar närmare, med utgångspunkt i uppsatsens tidigare diskussion. Inledningsvis kommer diskuterat hur en sänkning av straffbarhetsåldern motiveras. Detta kommer delvis även analyseras ur ett rättshistoriskt perspektiv, med bakgrund i den redogörelse som gjorts av utvecklingen av regleringen för unga lagöverträdare, där diskussion om hur resonemang förts tidigare gällande särregleringen jämfört med idag. Genomgående används den diskursanalytiska metoden för att analysera vad som ligger till grund för lagstiftningen över tid jämfört med motiveringen idag. Vidare kommer uppsatsens andra frågeställning gällande lagförslagets förhållande till barnkonventionen att analyseras, där de presenterade relevanta artiklarna diskuterat mot de argument som förs i lagförslaget. Slutligen diskuteras uppsatsens tredje frågeställning gällande hur synen på unga lagöverträdare i stort kan komma att förändras i och med lagförslaget. Här används den rättsanalytiska metoden för att analysera rätten.

6.2 Historisk och komparativ jämförelse

6.2.1 1900-talet och resonemanget idag

Inledningsvis i uppsatsen diskuterades i kapitel 2 hur straffbarhetsåldern och tanken gällande särskilt anpassade påföljder för unga har utvecklats med tiden. Mot bakgrund av detta kan vi se att utvecklingen under 1900-talet sedan införandet av en generell straffbarhetsålder på 15 år har inneburit fler införda särregleringar för unga. Ungdomsreduktion både för de yngsta och de unga myndiga lagöverträdarna infördes under 1900-talet, och diskussion gällande att höja straffbarhetsålder till högre än 15 år fördes.²⁷²

När den generella straffbarhetsåldern på 15 år ursprungligen fastställdes grundades förslaget mycket på, som diskuteras i kapitel 2.4, att unga vid den åldern kunde anses vara tillräckligt utvecklade för att förstå konsekvenserna av sina handlingar. Det ansågs även att unga då borde ha tillräckligt utvecklad karaktär och vilja för att kunna fatta egna beslut, samt kunna skilja på rätt och fel. Motsatsvis innebär det att barn som var yngre än 15 år inte ansågs ha uppnått en sådan tillräcklig mognad som krävs för att förstå konsekvenserna av sina handlingar. Även ungdomsreduktionen för unga lagöverträdare som genomfördes vid påföljdsreformen 1989 infördes med anledning av behovet av att särbehandla unga då de inte har tillräckligt utvecklad ansvarsförmåga samt är mer känsliga för sanktioner än vuxna lagöverträdare.²⁷³

²⁷² Se kapitel 2.4 och 2.5.

²⁷³ Se kapitel 2.5.

Trots att denna syn på ungas begränsade mognad och beslutsförmåga fortfarande är vetenskapligt och juridiskt relevant, har diskussionen i den aktuella propositionen förskjutits. Idag betonas snarare samhällets behov av att agera kraftfullt mot de samhällsproblem vi ställts inför. Det framhålls, mot bakgrund av att den allvarliga brottsligheten tränger att längre ner i åldrarna, att avvägningen mellan intresset av att kunna döma ut en påföljd och behovet av att särbehandla barn behöver ändras. Argumentationen i propositionen visar på att behovet att markera gränser och upprätthålla normer vägs tyngre än behovet av att särbehandla unga lagöverträdare. Till skillnad från tidigare motivering ges således mindre utrymme till behovet av en särreglering med anledning av ungas bristande utveckling. Mycket vikt läggs även vid att det kan upplevas som stötande att unga som begår allvarliga brott får ett kraftigt reducerat straffmättningsvärde. Av den anledningen diskuteras alltså att det finns skäl att omvärdera behovet av särreglering, för att upprätthålla legitimitet och förtroende. En sådan motivering har inte grundat införandet av straffbarhetsåldern.

Problemet i stort diskuteras idag utifrån att unga blir påverkade av andra personer att begå brott. I många fall finns som diskuterats i kapitel 5.3.2. en ersättning inblandat, som fungerar som en drivkraft för unga att utföra allvarliga våldshandlingar. Visserligen begås mycket allvarliga brott av unga idag. I många fall finns det dock, som regeringen själva diskuterat i propositionen, mycket som ligger bakom de ungas beslut. Olikt resonemanget vid stadgandet av den generella straffbarhetsålderns diskuteras det nu att samhället tydligare måste visa att vi inte accepterar dessa handlingar. Detta även om det innebär att låta unga hållas ansvariga för sina handlingar trots att de inte är färdigutvecklade och har uppnått en ålder där de är helt kapabla att se konsekvenserna av sina handlingar. Som Lagrådet och flera remissinstanser framhåller kan effektiviteten av prevention mot brott i dessa fall ifrågasättas, då den inblandade ersättningsaspekten gör att få unga kommer avskräckas från fortsatt kriminalitet. Dessutom är det lätt för gängen att byta ut barnen mot andra. Av den anledningen spelar det i många fall inte någon roll om individen skulle bli avskräckt från att fortsätta på den kriminella banan eller inte, eftersom den bakomliggande strukturen förblir intakt och kan fortsätta rekrytera andra individer.

Ytterligare en central aspekt är synen på påföljder vid den generella straffbarhetsålderns införande jämfört med dagens. Vid tidigt 1900-tal introducerades påföljden tvångsuppfostran som ett alternativ till fängelse för unga lagöverträdare. Intentionen med denna påföljd var att ge unga en ordentlig uppfostran för att hjälpa dem åter till ett fungerande liv i samhället. Den rehabiliterande effekten för individen framstår här som tydlig. I dagens debatter förs visserligen diskussion om att Kriminalvården har bättre förutsättningar och resurser för att säkra en bättre utsluss än vad SiS har, och därför bör Kriminalvården ta över ansvaret och ha hand om fängelsepåföljden även för unga. Således finns det till viss del liknande tankar om att påföljden

bör inriktas på att hjälpa den unge tillbaka ut i samhället på ett bra sätt. Det finns dock andra stora skillnader i resonemanget om ungdomspåföljderna. Det framträder tydligt i dagens förslag att intentionen med en sänkning av straffbarhetsåldern samt införandet av ungdomsfängelser även för dessa yngsta lagöverträdare mer har fokus på att hjälpa resten av samhället att hantera den allvarliga brottsligheten. Detta görs extra tydligt i och med diskussionen gällande den effekt en inkapacitering som en frihetsberövande påföljd såsom ungdomsfängelse ger för resten av samhället. Till skillnad från motiveringen vid införandet av tvångsuppfostran, som hade sitt främsta fokus på att uppfostra barnen, har dagens förslag mer fokus på samhället.

Värt att notera är att ytterligare en grund för varför det ansågs rimligt att sätta straffbarhetsåldern till 15 år vid införandet vid 1902 var att invånarna vid denna tidpunkt ofta var klara med sin skolgång, skulle börja arbeta och fick råda över sina egna tillgångar.²⁷⁴ Således ansågs invånarna som fullvuxna och kapabla till att ta hand om sig själva. Om samma argumentation skulle föras idag borde straffbarhetsåldern snarare höjas. Vår lagstadgade myndighetsålder är idag 18 år, och i mångt och mycket är individer inte helt självständiga fram tills de har nått denna ålder. Skolgången har dessutom förlängts varför många inte heller börjar arbeta eller får en stabil inkomst förrän senare i livet.

6.2.2 Sluten ungdomsvård och ungdomsfängelse

Vid en jämförelse av argumenten vid införande av påföljden sluten ungdomsvård jämfört med dagens förslag om ungdomsfängelse finns stora skillnader i synen på sociala insatser. Vid införandet av sluten ungdomsvård var regler som medgav särreglering och särskilda påföljder för ungdomar högst aktuella.²⁷⁵ Ungdomsbrottsutredningen gav förslag om att överlämnande till vård inom socialtjänsten bör utmönstras och en ny frihetsberövande påföljd anpassad för unga lagöverträdare borde införas i stället, och lade då fram att:

Vår uppfattning är att fängelse inte lämpar sig för de unga lagöverträdarna utan att de bör omhändertas i andra för dem särskilt anpassade former.²⁷⁶

I den efterföljande propositionen lades inget förslag fram, men beredningsarbetet om en ny frihetsberövande påföljd fortsatte och i propositionen sägs följande:

Beredningsarbetet inriktas nu på att finna former för detta frihetsberövande som dels uppfyller kraven på att påföljden skall vara tydlig för den unge och dels medverkar till att han inte

²⁷⁴ Se kapitel 2.4.

²⁷⁵ Jämför kapitel 2.5.

²⁷⁶ SOU 1993:35, s. 29.

återfaller i brott. Verkställigheten skall inriktas på behandlingsåtgärder och syfta till att återanpassa den unge till ett socialt ordnat liv.²⁷⁷

Detta är vad som senare resulterade i införandet av påföljden sluten ungdomsvård. Det görs tydligt i förarbetena till införandet att ambitionen vid denna tidpunkt inte var att skärpa straffen för unga lagöverträdare. Målet var i stället att bättre kunna möta de unga lagöverträdarnas behov för att hjälpa dem att inte återfalla i kriminalitet.

Likt den riktning som utvecklingen haft tidigare grundades alltså ändringarna här på ett försök att hjälpa unga att återanpassas i samhället. Som diskuterats ovan finns tankar om att försöka hjälpa unga att få en säker utsluss i samhället fortfarande kvar idag. Dock resoneras nu snarare att Kriminalvården har bättre resurser för att säkra en sådan. Synen på vilka medel som är mest effektiva och bäst lämpade för att möta detta mål har skiftat. Tidigare har resonerats att Kriminalvården inte är lämpade att ta hand om unga lagöverträdare, och länge har vi haft en grundprincip om att unga lagöverträdare ska vara föremål för sociala insatser. I dagens situation presenteras Kriminalvårdens förmåga att säkra strukturerade program samt upprätthålla säkerhet i stället som den bästa lösningen på ett eskalerande problem. Fokuset i motiven har således flyttats från tanken om att verkställigheten ska inriktas på behandlingsåtgärder till vikten av att upprätthålla en hög säkerhet.

Vid införandet av sluten ungdomsvård diskuteras tydligt hur behandlande påföljder är en viktig del i att hjälpa unga att i fortsättningen inte begå nya brott. Detta genom att kunna erbjuda vård i en inlåst miljö. I propositionen till införandet av sluten ungdomsvård sägs till exempel:

Barn och ungdomar som begår kriminella handlingar är ofta socialt utsatta och har ett särskilt behov av stöd och hjälp.²⁷⁸

Synen var att sociala insatser är vad som behövs för att kunna hjälpa unga lagöverträdare, varför socialtjänsten hade en viktig uppgift.²⁷⁹ Idag beskrivs det snarare som att de åtgärder vi har använt tidigare genom sociala insatser har misslyckats med att motverka de allvarliga problemen gällande grov brottslighet bland unga. Således resoneras att andra insatser än sociala är viktigt för att kunna motverka problemet och upprätthålla samhällsskyddet.²⁸⁰ I förslaget läggs nu mer vikt vid den faktiska inkapaciteringen av unga lagöverträdare och vikten av att hålla unga brottslingar borta från andra. Resonemang gällande frihetsberövande av unga har tidigare haft fokus på vikten av att kunna säkerställa att den vård som lagöverträdaren behöver kan

²⁷⁷ Prop. 1994/95:12, s. 33.

²⁷⁸ Prop. 1997/98:96, s. 139.

²⁷⁹ Se kapitel 2.5.

²⁸⁰ Prop. 2025/26:246, s. 72.

erbjudas. Synen på ansvarsförmågan hos de olika instanserna har i och med det skiftat. Dagens fokus verkar inte vara att förhindra återfall i brott i samma utsträckning som tidigare, utan handlar snarare om att påföljden ska verka samhällsskyddande samt visa att samhället inte accepterar sådant agerande. En förändrad syn inom kriminalpolitiken gör sig således tydlig även här.

6.2.3 Lagändringen i Danmark och Sverige idag

Om vi vidare gör en jämförelse mellan Sveriges lagförslag och den lagändring som skedde i Danmark finns det både likheter och skillnader. Situationerna går inte att jämföra helt rakt av då samhällssituationerna skiljer sig, bland annat eftersom en generell sänkning av straffbarhetsåldern gjordes i Danmark, vilket inte är fallet för lagförslaget i Sverige. De resultat som Danmark fick efter att de senare höjde straffbarhetsåldern är dock fortfarande av intresse och bör diskuteras i sammanhanget, särskilt då förslaget i Sverige som det ser ut nu är tänkt att endast gälla i fem år. Situationen i Danmark lyfts dessutom av flertalet remissinstanser, varför det är av vikt att diskutera dessa resultat och hur situationerna kan jämföras vidare. Värt att tillägga är att Sverige tidigare har hämtat inspiration från dansk lagstiftning, bland annat gällande visitationszoner samt möjligheten till dubbelbestraffning.²⁸¹ Vid diskussion om straffbarhetsåldern bör därför situationen i Danmark nämnas.

En av de främsta anledningarna till att Danmark över huvud taget ville sänka straffbarhetsåldern vid den tidpunkt som de gjorde var för att möta ungdomsbrottsligheten med ”konsekvens og fasthed”.²⁸² Genom en sänkning av straffbarhetsåldern var målet att unga lättare skulle se en direkt reaktion mot deras brottslighet. Tanken var således även i Danmark att markera mot ungdomsbrottslighet. Liknande argument förs i Sverige idag, där förslaget delvis grundas på att vi från samhällets sida ska markera att dessa handlingar inte är accepterade. I Danmark presenteras förslaget dock som någonting som kan hjälpa till att tydligare visa för de unga individerna att deras agerande inte är accepterat. I Sverige å andra sidan läggs mer fokus på vikten av att utåt visa att agerandet inte accepteras för att motverka att straffsystemets legitimitet undermineras.

I Danmark presenterades förslaget som någonting som kunde hjälpa unga att inte återfalla i brott framöver. Efter att straffbarhetsåldern höjdes igen gjordes som diskuterats i kapitel 5.4.1 dock en utredning över reformens effekter som visade på att de 14-åringar som blivit dömda för brott under dessa år hade högre risk för återfall i brott än de som begått brott men inte blivit dömda för det. I Sverige grundas inte förslaget på tanken att det ska minska brottsligheten i stort, och inte heller på individernas risk för återfall i brott. Även om situationerna inte är jämförbara rakt av finns dock risk att liknande

²⁸¹ Sausdal och Hannerz (2025), s. 28.

²⁸² Bemærkninger til Lovforslag nr. L 164, Folketinget 2009–10, kap. 2.2.3.

resultat som Danmark fick kommer ske i Sverige, vilket utredningen till lagförslaget som nämnt också framför.

6.3 Granskning av lagförslaget

I denna del görs en djupare granskning av lagförslaget i sig. Jag använder mig här av WPR-ansatsens undersökningsfrågor för att analysera de argument som ligger bakom förslaget. Analysen grundar sig i ansatsens tre första frågor.

Den första undersökningsfrågan i ansatsen handlar om vilka problem som finns representerade i ett specifikt material. Genom att applicera den första undersökningsfrågan i WPR-ansatsen och ”arbeta baklänges” från de föreslagna lösningarna kan vi se hur lagstiftaren definierar det bakomliggande problemet i den individuella situationen. Utifrån vad som presenterats i kapitel 5 kan vi se att lagstiftaren vill sänka straffbarhetsåldern för att kunna hålla yngre personer ansvariga för brott då den allvarliga brottsligheten har krupit sig längre ned i åldrarna i och med den organiserade brottsligheten. De vill även införa ungdomsfängelse som ny påföljd för att kunna skydda samhället från de unga personer som begår grova brott. I detta resonemang presenteras problemet i sig som någonting som har uppstått med anledning av den organiserade brottsligheten. Det är alltså den organiserade brottsligheten som i grunden föranleder problemet och som har gjort att den allvarliga brottsligheten har krupit lägre ner i åldrarna.

Som ett vidare steg i detta kan vi se att den presenterade lösningen på problemet som uppstått med att den allvarliga brottsligheten krupit lägre ner i åldrarna också tyder på att problemet ses vara avsaknaden av kännbara konsekvenser för unga lagöverträdare. Staten lägger i och med förslaget fram att de anser att de behöver ge tydligare konsekvenser och agera hårdare mot problemet. Där social utsatthet tidigare identifierades som den primära orsaken till att unga begår brott, ramas problemet idag således in som ett resultat av den brist på konsekvenser som finns och att staten är för svag i frågan. Staten lägger fram att de ses som ”svaga” i och med att den inte möter brottsligheten med repressiv kraft. Detta i motsats till hur synen tidigare har varit vid hantering av unga brottslingar, där staten snarare setts som stark i och med vårdande och skyddande insatser för unga lagöverträdare.

För att vidare identifiera vilka antaganden som underbygger det aktuella problemet används WPR-ansatsens andra undersökningsfråga. Frågan handlar om att identifiera den bakgrundsinformation som tas för givet i presentationen av problemet. Hur en situation presenteras är någonting som går att påverka, vilket är vad som blir relevant här enligt Bacchis teori, för att kunna se vilka underliggande antaganden som finns bakom problemställningen. Problemet är den organiserade brottsligheten, som har lett till att fler unga begår allvarliga brott. Problemet presenteras som någonting som inte helt är de unga personernas egna fel. Visserligen sägs att unga idag är benägna att begå väldigt allvarliga brott. Dock agerar de inte

alltid på eget bevåg utan blir ofta påverkade av andra att begå dem. Problemföreställningen som ligger bakom är således den bild samhället har av uppbyggnaden av den organiserade brottsligheten och de kriminella organisationerna, där unga ses som spelpjäser i en större kontext.

Ytterligare en bakomliggande tanke som kan urskiljas här är sättet samhället ser på funktionen av straff. I och med förslaget presenteras att inkapacitering samt allmänprevention kan ses som mer effektivt än socialtjänstens vård. Detta presenteras som en lösning då socialtjänstens vård inte har lyckats lösa problemet tidigare. Förslaget diskuterar hur en skärpning kan hjälpa till att upprätthålla straffsystemets allmänpreventiva effekt. Således går att utläsa att en underliggande tanke är att den allmänpreventiva effekten bidrar till att bättre kunna lösa problemet. De resurser som Kriminalvården har och deras förmåga att upprätthålla säkerhet presenteras på så vis som en ”bättre” lösning på ett sådant här allvarligt problem, i stället för socialtjänstens insatser.

Ansatsens tredje undersökningsfråga handlar om hur denna framställning av problemet har uppstått. Vad som blir relevant att återigen se till här är alltså utvecklingen över tid. Tidigare har brottslighet bland unga som diskuterats i mångt och mycket presenterats som ett socialt problem, där barn har setts som socialt utsatta och därför i behov av vård. Med anledning av våldsutvecklingen har synen på unga och den allvarliga brottslighet som de begår förändrats. Som förslaget nu presenteras har fokus flyttats till att barn nu är kapabla att begå väldigt allvarliga brott, och att samhället därför behöver skyddas från dem. På så vis kan argumenteras för att barn som begår sådan allvarlig brottslighet nu snarare ses som ett hot, än ett skyddsobjekt som kräver särskild stöttning.

I många av dessa situationer kan gärningspersonerna ses som både förövare och offer, vilket framhålls av många av remissinstanserna och som regeringen instämmer i.²⁸³ Dock anser regeringen att dessa ändå behöver kunna dömas, då risk annars finns att straffsystemets trovärdighet och legitimitet urholkas.²⁸⁴ Om vi här undersöker konkurrerande representationer av problemet kan vi se att problemet visserligen föränleds av samhällets oförmåga att fånga upp barn i riskzon tidigt. Om vi ser problemet på detta vis kan det snarare ses som någonting som har uppstått med anledning av brist i resurser hos skola och socialtjänst, och inte med anledning av brist på hårda konsekvenser.

Om vi ser vidare på problemet är det som diskuterats den organiserade brottsligheten och det faktum att unga rekryteras som föränleder att den allvarliga ungdomsbrottsligheten har ökat. En sänkning av straffbarhetsåldern och införande av ungdomsfängelse kan resoneras innebära att konsekvenserna av situationen inte träffar ursprungsproblemet, utan i stället

²⁸³ Prop. 2025/26:246, s. 81 och 88.

²⁸⁴ Prop. 2025/26:246, s. 88.

hamnar på barnen. Visserligen är det de unga personerna som begår brotten, men de rekryteras av andra äldre personer som är ”högre uppsatta” i gängen. De unga personerna är oftast utbytbara och inte avgörande faktorer. Att rikta sanktionerna mot barnen kan därför argumenteras inte göra någon skillnad för de kriminella nätverken i stort och därför inte heller problemet i sig. Risk uppkommer snarare för att ännu yngre barn kommer att ledas in på den kriminella banan, i och med att nya personer kommer behöva rekryteras av de kriminella nätverken. Mycket tyder på att den allvarliga brottsligheten bland unga i sig inte kommer minska i om det framlagda förslaget genomförs. Som regeringen själva framhåller är dock inte målet med en sänkning av straffbarhetsåldern att brottsligheten ska minska. Det framstår därför inte, som Lagrådet också har skrivit i sitt uttalande, som att de presenterade lösningarna träffar de aktuella problemet som lagförslaget grundas på.

6.4 Kravet på ”sista utväg” i Barnkonventionen

6.4.1 Inledning

Uppsatsens andra frågeställning är mer specifikt inriktad på utdömandet av frihetsberövande påföljder för unga lagöverträdare. Detta eftersom det i barnkonventionen finns en artikel som direkt förtydligar att frihetsberövande påföljder för barn endast ska användas som en ”sista utväg”. Enligt konventionens mening är alla personer under 18 år barn. Frihetsberövande påföljder ska således endast användas som en sista utväg för alla under 18 år.

Barnkonventionen är som nämnt inkommerad i svensk lag sedan 2020, vilket innebär att dess bestämmelser ska överensstämma med svensk lag.²⁸⁵ De aktuella artiklarna lämnar dock mycket utrymme för tolkning. I detta tolkningsarbete kan vägledning tas från FN:s barnrättskommitté som har lämnat både allmänna kommentarer samt särskilda yttranden till Sverige. Dessa uttalanden är inte bindande för konventionsstaterna, utan kan endast ses som rekommendationer. Lagrådet säger i sitt yttrande att trots att kommitténs uttalanden inte är bindande har de fått en allt större betydelse som tolkningsdata och vägledning för konventionsstaterna.²⁸⁶ Kommentarererna bör således väga tung vid tolkning av barnkonventionen.

6.4.2 Sänkt straffbarhetsålder

Inledningsvis kan sägas att för att ungdomsfängelse över huvud taget ska bli aktuellt för personer i åldrarna 13–14 år krävs att straffbarhetsåldern sänks, någonting som i sig diskuteras i barnkonventionen. Artikel 40 i barnkonventionen stadgar att varje konventionsstat ska ha en lagstadgad straffbarhetsålder. Det finns i konventionen ingen vägledning i vad denna straffbarhetsålder ska vara. Här kan vi dock söka vägledning i barnrättskommitténs kommentarer. Det framgår i barnrättskommitténs

²⁸⁵ Se kapitel 4.1.

²⁸⁶ Lagrådet, 2026-03-12, s. 12.

uttalande att de rekommenderar att ingen konventionsstat har en straffbarhetsålder på lägre än 14 år.²⁸⁷ Detta grundar kommittén på att barn i åldrarna 12–13 år ännu inte är färdigutvecklade. Att unga barn som inte är färdigutvecklade och därför har svårare att se konsekvenserna av sina handlingar inte bör straffas för dem ligger i linje med hur vi i Sverige tidigare har resonerat om vår stadgade straffbarhetsålder. Att i nu sänka straffbarhetsåldern till lägre än 14 år skulle gå emot barnrättskommitténs rekommendationer.

Vidare rekommenderar barnrättskommittén att ingen konventionsstat under några omständigheter sänker sin straffbarhetsålder, även om de har en högre än 14 år. Barnrättskommittén hänvisar här till artikel 41 i barnkonventionen, som stadgar att i de fall att det finns bestämmelser i en stat som går längre för barns rättigheter än vad som förespråkas i barnkonventionen ska de bestämmelserna gälla. Kommittén har i ett särskilt uttalande till Sverige uppmanat oss att inte sänka den straffbarhetsålder vi har på 15 år. Om förslaget nu går igenom skulle Sverige alltså gå emot rekommendationen att sänka över huvud taget, samt sänka den till lägre än den rekommenderade absolut lägsta straffbarhetsåldern, vilket talar för att det strider mot barnkonventionen i sig. Utredningen framhåller att den sänkning av straffbarhetsåldern som de föreslår ligger inom ramen för FN:s barnrättskommittés rekommendationer.²⁸⁸ Detta var dock när förslaget var att sänka till 14 år, vilket är den absolut lägsta straffbarhetsålder som barnrättskommittén förespråkar. När regeringen därefter valde att föreslå en ännu lägre straffbarhetsålder bör det inte kunna ses gå i linje med barnrättskommitténs uttalande. Med anledning av barnrättskommitténs uttalandes status som tolkningsinstrument bör en sådan ändring kunna anses gå emot barnkonventionen.

6.4.3 Ungdomsfängelse

Förslaget att sänka straffbarhetsåldern skulle i samband lagförslaget att införa ungdomsfängelse för omyndiga lagöverträdare innebära att även lagöverträdare i åldrarna 13–14 år skulle kunna dömas till en sådan frihetsberövande påföljd. Kriminalvården har fått i uppdrag att inrätta särskilda barn- och ungdomsavdelningar, och regeringen anser att införandet i och med det uppfyller de krav som ställs enligt artikel 37(b) och artikel 40 i barnkonventionen.²⁸⁹ Påföljden skulle endast komma att användas vid de fall att den unge har begått allvarliga brott och således får ett högt straffmättningsvärde. Gällande när fängelse ändå ska väljas för unga lagöverträdare skrivs följande i propositionen:

I prop. 2025/25:132 föreslås att påföljden slutna ungdomsvård ska utmönstras och att lagöverträdare under 18 år, i de fall en

²⁸⁷ Se kapitel 4.2.3.

²⁸⁸ SOU 2025:11, s. 263.

²⁸⁹ Ju2023/02157 och Ju2025/02195; Prop. 2025/26:246, s. 163.

frihetsberövande påföljd inte kan undvikas, ska dömas till fängelse i stället för sluten ungdomsvård.²⁹⁰

Således ska en frihetsberövande påföljd endast användas i de fall det inte kan undvikas. Som diskuterats skulle en straffrabatt fortfarande användas för omyndiga lagöverträdare, vilket gör att de yngsta lagöverträdarna får en stark reducering på straffmättningsvärdet. Frihetsberövande påföljd kan ändå bli aktuellt, om vilket regeringen uttalar följande:

Med hänsyn till den särskilda regleringens tillämpningsområde kommer det bli aktuellt att döma ut även en frihetsberövande påföljd för brott som omfattas av den särskilda regleringen i de fall straffmättningsvärdet för brottsligheten utesluter en icke frihetsberövande påföljd.²⁹¹

Samma bedömning som för resterande omyndiga lagöverträdare kommer således även göras för de i åldrarna 13–14 år, och därefter räknas rabatten av på straffmättningsvärdet. I propositionen finns dock även förslag om att ungdomsreduktionen bör minska för lagöverträdare under 18 år.²⁹² Idag har det utvecklats en schablonmässig reduktion med utgångspunkt i lagöverträdarens ålder.²⁹³ Denna föreslås nu ändras, med anledning av att det anses tas för stor hänsyn till unga lagöverträdarens bristande mognad och känslighet, på bekostad av andra intressen. Regeringen lägger fram att det kan framstå som stötande att unga idag kan begå synnerligen allvarliga brott men få påföljder som uppfattas vara mycket lindriga. Detta kan i sin tur riskera att undergräva straffsystemets trovärdighet, varför det finns goda skäl att ändra dem.²⁹⁴

Viktigt att notera här är dock prop. 2025/26:218 gällande dubbla straff för brott i kriminella nätverk. Om denna röstas igenom skulle det innebära att även de barn som begår brott inom kriminella nätverk skulle få förhöjt straffvärde med anledning av brottets natur. Visserligen skulle de som diskuterats få en rabatt, men straffmättningsvärdet skulle fortfarande bli högre i och med att många av de allvarligare brotten som presenteras vara problemet här begås inom ramen för kriminella nätverk. Straffmättningsvärdet skulle då trots ungdomsreduktionen i många fall bli högt, och innebära att fängelse väljs som påföljd.

6.4.4 Frihetsberövande som sista utväg och barnets bästa

Enligt artikel 37(b) i barnkonventionen ska barn endast dömas till frihetsberövande påföljder som en ”sista utväg”. Detta gäller således alla barn, vilket enligt konventionens mening är alla personer under 18 år. Fokus

²⁹⁰ Prop. 2025/26:246, s. 103.

²⁹¹ Prop. 2025/26:246, s. 102.

²⁹² Prop. 2025/26:246, s. 196 ff.

²⁹³ Se kapitel 3.2.1.

²⁹⁴ Prop. 2025/26:246, s. 198 f.

för nedanstående diskussion kommer ligga på de yngsta lagöverträdarna som skulle träffas av bestämmelsen i och med införandet av en lägre straffbarhetsålder. Samma argument kan dock föras om alla lagöverträdare som är barn utifrån barnkonventionens mening.

För att åtgärden ska kunna ses som en ”sista utväg” bör alla övriga vägar vara utredda. I den aktuella situationen kan det ifrågasättas om så är fallet. Vad regeringen framhåller är att den reglering vi har idag med sociala insatser inte har kunnat motverka utvecklingen av den allvarliga brottsligheten som har skett. En ändring behöver därför göras, för att försöka motverka utvecklingen. I propositionen framhålls att frihetsberövandet fortsatt bör ses som en sista utväg. Där skrivs följande:

Förslaget innebär dock ingen förändring av förutsättningarna att döma ut en frihetsberövande påföljd. Fängelse får alltså även fortsättningsvis väljas som påföljd för brott som någon har begått innan han eller hon fyllt 18 år endast om det finns synnerliga skäl (30 kap. 5 § brottsbalken). Fängelse kommer därmed, liksom slutna ungdomsvård, fortsatt att vara en sista utväg. En minskad hänsyn till den tilltalades ungdom vid straffmätningen ändrar inte formellt sett förutsättningarna för att döma ut fängelse för unga lagöverträdare. Eftersom straffmätningens värdena kommer att bli högre kommer det dock föreligga synnerliga skäl för att välja fängelse som påföljd i fler fall.²⁹⁵

Förslaget presenteras således som att frihetsberövande fortsatt endast kommer användas som en sista utväg. Å ena sidan kan resoneras att det egentligen är en liknande reglering som vi haft tidigare som fortsatt kommer gälla, eftersom fängelse fortsatt endast ska väljas om det föreligger synnerliga skäl. Å andra sidan presenteras förslag som innebär att straffmätningens värdena på det stora hela kommer att höjas för unga lagöverträdare. Utgångspunkten är således fortfarande att påföljden endast ska användas i undantagsfall, men för de fall att straffmätningens värde innebär att ingen annan påföljd än fängelse kan användas ska ungdomsfängelse väljas i stället. Som regeringen själva framhåller kan frihetsberövande således komma att användas mer frekvent än tidigare eftersom straffvärdena generellt kan komma att bli högre. De höjda straffmätningens värdena innebär i sig inte att alla övriga påföljder är övervägda, utan endast att straffen generellt skärps. Det kan därför ifrågasättas om de frihetsberövande påföljderna verkligen är att betrakta som en sista utväg. Då många kommer få ett högre straffmätningens värde kommer sociala insatser i många fall inte ses som ett alternativ endast av den anledningen. Att döma till frihetsberövande påföljd endast med anledning av brottets natur och dess straffvärde bör inte ses som att alla möjliga alternativ till frihetsberövande är uttömda.

²⁹⁵ Prop. 2025/26:246, s. 201.

Barnrättskommittén skriver i sina allmänna kommentarer till konventionen att lagstiftning bör erbjuda en rad möjliga åtgärder som inte innebär frihetsberövande och uttryckligen prioritera användningen av sådana i stället för frihetsberövande, för att kunna säkerställa att det faktiskt endast används som en sista utväg.²⁹⁶ I svensk reglering finns det, som diskuterats i kapitel 3, flertalet andra påföljder att välja innan dess. Som diskuterats ska frihetsberövande påföljd enligt förslaget fortsatt endast användas för unga lagöverträdare om det föreligger synnerliga skäl. Påföljden ska således fortsatt endast väljas när ungdomsvård eller ungdomstjänst inte är tillräckligt ingripande med hänsyn till brottslighetens straffvärde och art, samt den unges tidigare brottslighet.²⁹⁷ I och med förslaget om att minska reduktionen för unga lagöverträdare samt förslaget gällande brott begångna inom kriminella nätverk är det dock som diskuterats möjligt att straffvärdet för unga generellt kommer bli högre nu än tidigare. Det kan därför ifrågasättas om det uttryckligen prioriteras att använda dessa andra påföljder i stället för frihetsberövande, eftersom straffvärdena i och med förslagen kommer att öka vilket i praktiken kommer innebära att frihetsberövande påföljder används mer. Detta kan i förlängningen göra att frihetsberövande inte blir en ”sista utväg” utan i stället riskerar att bli ett normalläge.

Vidare har barnrättskommittén i sina allmänna kommentarer till barnkonventionen skrivit att i de fåtal situationer då det är motiverat med en frihetsberövande påföljd, ska det säkerställas att det endast används för äldre barn, samt att den är strikt tidsbegränsad och omprövas regelbundet.²⁹⁸ Om ungdomsfängelser införs och börjar gälla även för de yngsta lagöverträdarna kan starkt ifrågasättas att detta mål är uppfyllt. Ett fängelsestraff på en ungdomsavdelning skulle inte heller regelbundet bli föremål för omprövning, utan skulle gälla som ett fast straff. Även om barnrättskommitténs uttalanden inte är bindande har de högt tolkningsvärde. I och med att lagförslaget minskar barnets skydd i samhället och går emot rekommendationer från barnrättskommittén bör det inte anses gå i linje med vad barnkonventionen föreskriver.

Som framgår av kapitel 5.3.1. har regeringen själva lagt fram att förslaget främst inte motiveras av förhoppningen att en sänkt straffbarhetsålder kommer leda till minskad brottslighet. Detta blir aningen motsägelsefullt, eftersom problemet som föranleder lagändringen är den utveckling som skett av den allvarliga brottsligheten. Lagförslaget motiveras i stället av andra skäl, bland dessa att hålla kriminella barn ifrån resten av samhället. Grundläggande enligt barnkonventionen gäller som diskuterats att alla beslut rörande barn ska fattas utifrån barnets bästa. Detta ska således gälla även i den straffrättsliga processen. Artiklarna som särskilt rör frihetsberövande av barn samt straffbarhetsåldern ska alltså också genomsyras av principen om barnets

²⁹⁶ Se kapitel 4.2.2.

²⁹⁷ Se kapitel 3.2.2.

²⁹⁸ Se kapitel 4.2.2.

bästa. Motiveringen utifrån barnets bästa kan ifrågasättas vad gäller det samhällsskyddande argumentet till frihetsberövande påföljder för unga. Sett ur perspektivet "barnets bästa" är det svårt att i detta avseende motivera beslutet att placera barn i fängelse utifrån att det är för deras bästa. Sett till barnet som individ, och att det enskilda beslutet ska motiveras utifrån vad som blir bäst för barnet, kan därför ifrågasättas om fängelsestraff är vad som kommer hjälpa barnet bäst.

Om vi i stället ser på problemet åt andra hållet kan argumenteras för att det är för resterande barns bästa att de som är "farliga" och begår allvarliga brott hålls borta från samhället. Det kan tänkas skydda barn som inte är involverade i sådan brottslighet. Dock finns risk för att ytterligare barn blir involverade i kriminalitet när de kriminella nätverken då kommer värva nya unga personer. Som flertalet instanser framhållit finns det i och med en sänkt straffbarhetsålder dessutom risk att ännu yngre barn blir rekryterade, för att fortsatt undvika påföljder. Utifrån detta kan det återigen ifrågasätta om sänkt straffbarhetsålder och frihetsberövande av unga verkligen blir utifrån barnets bästa, ens för resterande samhälle.

Andra argument som grundar förslaget att införa ungdomsfängelse har dock mer fokus på barnets bästa. Som diskuterats i kapitel 5.3.2 anses Kriminalvården lämpade att ta över ansvaret för de unga lagöverträdarna då de kan säkerställa bättre rehabilitering samt en säkrare utsluss till samhället. Detta argument kan ses vara bäst för barnet som individ. Som diskuterats i tidigare lagförarbeten flertalet gånger under utvecklingen av särregleringen för unga har dock en grundpelare varit att unga ska hållas utanför Kriminalvården, och att sociala insatser är det bästa alternativet för dem. Med anledning av unga lagöverträdares låga ålder och därmed utvecklade förmåga att fullt ut förstå konsekvenserna av deras handlingar har länge argumenterats att sociala insatser bättre kan hjälpa dem att återgå till ett välfungerande liv. Även om tanken nu är att särskilda avdelningar anpassade för barn ska inrättas på fängelser bör ifrågasättas om dessa insatser är det bästa alternativet sett utifrån barnets bästa. Utredningen till lagförslaget har framfört att det egentligen inte finns någonting som tyder på att de påföljder vi har idag, där SiS har hand om verkställigheten, skulle vara ett sämre alternativ. Det som gör att Kriminalvården anses bättre är att de som det ser ut idag har bättre resurser till att säkerställa en bättre utsluss till samhället. Visserligen arbetar Kriminalvården med strukturerade program och säkra utslussningar, men dessa är idag anpassade till vuxna. Värt att ifrågasätta är därför varför det anses lättare att ändra lagen så att på så sätt att det ger effekt på Kriminalvården, i stället för att ge SiS andra förutsättningar. Således kan ifrågasätta ifall omhändertagande av Kriminalvården verkligen är vad som är bäst för barnet, eller endast ett försök att hanterat ett eskalerande samhällsproblem.

6.5 Synen på barn

Uppsatsens tredje frågeställning fokuserar på hur den föreslagna lagändringen kan påverka synen på ungdomar i stort. Med bakgrund i vad som presenterats i kapitel 2 ser vi att det finns en långtgående syn på unga som särskilda skyddsobjekt. Uppfattningen bygger på att unga ännu inte har utvecklat den ansvarsförmåga eller det konsekvenstänk som krävs för att kunna ställas till svars för och ta ansvar för sina handlingar. Denna syn finns fortfarande, men en avvägning av särregleringen anses behöva göras för att reagera mot den allvarliga brottsligheten. Straffets fokus och synen på ungas brottslighet ändras i och med detta. Fokus ligger i förslaget på att skapa ordning och reagera mot ett eskalerande problem, i stället för på ungas ansvar och mognad. Mindre hänsyn tas till de ungas ansvarsförmåga och hur pass kapabla de är att förstå konsekvenserna av sitt handlande. I stället grundas att döma barn på utgångspunkten att samhället kräver tydliga konsekvenser mot den allvarliga brottsligheten, för att i längden upprätthålla systemets legitimitet. Straffets generella funktion riktas således mer mot att skapa ordning i samhället, och hårdare påföljder åläggs unga i och med förslaget om att införa ungdomsfängelse och lägga över mer ansvar för verkställighet på Kriminalvården. I och med det läggs mer skuld för de ungas handlande på dem som individer, och mindre hänsyn tas till deras ungdom. I och med skiftet i tanken om påföljder ökar förväntningarna på barnen, eftersom det generellt kommer utkrävas mer av dem.

Straffbarhetsåldern finns som diskuterats i kapitel 3.1 för att barn först vid en viss ålder kan anses ha nått sådan mognad att de kan sägas ha ansvarsförmåga. Det görs i Sverige ingen särskild prövning av om individen har förmågan att förstå betydelsen av vad han eller hon gör eller har en viss förmåga att kontrollera sitt handlande.²⁹⁹ I stället förutsätts att individer som har nått straffbarhetsåldern har en sådan ansvarsförmåga. I och med lagförslaget sker därför en förändrad syn på barn i 13–14-årsåldern och deras förmåga och skyldighet att ta ansvar. Eftersom mer ansvar åläggs barn kommer samhället på det stora hela förvänta sig mer av barn. Det förväntas av dem att de är kapabla att förutse och förstå konsekvenserna av sitt handlande samt att de besitter en tillräcklig viljeförmåga att de bör kunna bära ett straffrättsligt ansvar.

Tidigare har ungas sårbarhet i större utsträckning diskuterats som ett särskilt skyddsbehov, och att påföljderna därför måste anpassas till deras utveckling.³⁰⁰ I det aktuella fallet målas i stället detta som en sorts "lucka" i säkerheten, där straffbarhetsåldern kan utnyttjas så att barn kan begå brott utan straffrättslig påföljd. Problemet beskrivs här som att staten är för svag och därför måste ge starkare reaktioner mot brottsligheten.³⁰¹ Således sker en ändring här, där statens reaktioner mot brottsligheten i stället vägs tyngre än

²⁹⁹ Se kapitel 3.1.

³⁰⁰ Se kapitel 2.5 och 2.6.

³⁰¹ Jfr SOU 2025:11, s. 201 f.; prop 2025/26:246, s. 72.

behovet av vårdande insatser för unga för att motverka denna ”luckan”. Ett skifte kan utläsas där ungas sårbarhet nu mer diskuteras som ett säkerhetsproblem som måste åtgärdas med hårdare tag från statens sida, och mindre fokus läggs på unga som särskilt skyddsbehov. Om lagförslaget antas skulle det på det stora hela innebära att staten tillskriver barn autonomi tidigare i livet.

Att barn tillskrivs autonomi tidigare i livet innebär i straffrättslig mening att barn anses kunna åläggas ansvar för deras uppsåt, alternativt oaktsamhet. De kan således anses agera med uppsåt på ett sådant sätt att de bör åläggas straffrättsligt ansvar för sina handlingar på samma sätt som en vuxen person. Tidigare har straffbarhetsåldern setts som vägledning i att en tillräcklig psykologisk mognad kan anses vara nådd vid den åldern, varför de unga då kan ses som tillräckligt autonoma. I och med förslaget flyttas fokus från att autonomi handlar om en sådan psykologisk mognad till att snarare handla om en juridisk förväntan. Vad vi förväntar oss av ett barn blir således mer krävande och liknar alltmer vad vi förväntar oss av en vuxen. I förlängningen kan det leda till att den juridiska distinktionen mellan barn och vuxna suddas ut. Förväntningen på individens förmåga att bära straffets tyngd blir för barn mer och mer likt den för vuxna. Således krävs mer från unga av samhället, och det krävs att de tidigare i livet kan ”växa upp” och bli förmögna att ta ansvar på samma sätt som en vuxen.

Vidare påverkas inte bara samhällets syn utan även de ungas egna syn på sig själva. Om straffbarhetsåldern sänks kan unga personer redan vid 13 år dömas för sina brott och därmed bli stämplade som kriminella. Som diskuterats initialt i uppsatsen kan risk finnas att unga snarare förs in en kriminell miljö liknande de som under 1700-talet kallades för ”förbrytarskolor”.³⁰² Även om anstaltsavdelningar för unga kommer vara väl anpassade efter deras ålder, kan miljön i sig påverka barnen. I en så pass tidig ålder i livet, när utveckling är högst aktuell, har omgivning stor påverkan. Forskning presenterad av Brå har dessutom visat på att lågriskindivider som frihetsberövas riskerar att påverkas negativt av frihetsberövandet och den omgivningen som de placeras i.³⁰³ Att som så pass ung bli stämplad som kriminell placeras på en anstalt kan dessutom leda till att barnen själva associerar sig mer med kriminaliteten. Enligt vad som diskuterats gällande stämpling i utredningen till lagförslaget samt vid situationen i Danmark skulle ett sådant förhållande kunna leda till att den unge lättare stannar i kriminalitet.³⁰⁴ Som diskuterats genomgående är unga mer känsliga för straff, varför vi har en särbehandling för dem. Även om påföljderna är anpassade till barns unga ålder kan det faktum att de blir dömda över huvud taget påverka deras syn på sig själva, och göra att de lättare associerar sig med en kriminell livsstil. Att dessutom bli dömd till påföljden

³⁰² Se kapitel 2.2.

³⁰³ Se kapitel 3.1; Brå 2024:1, s. 51 f.

³⁰⁴ Se kapitel 3.1 och 5.4; SOU 2025:11, s. 192; Insatsen mod ungdomskriminalitet, Betänkning nr. 1508, s. 662.

fängelse kan göra att de lättare upplever en "vi och ni" känsla gentemot stat och resten av samhället, och i stället associerar sig med miljön som finns inom anstalten. Det finns således en risk med att döma unga personer för brott som snarare kan påverka individerna och deras syn av sig själva negativt.

7 Slutsats

Den historiska genomgången visar på att det under lång tid har skett en utvidgning av unga lagöverträdarens särbehandling. Det har getts mer förståelse och hänsyn till ungas ålder och deras oförmåga att därför förstå konsekvenserna av sina handlingar på samma vis som en vuxen person. Straffbarhetsåldern har höjts och fler särskilda regleringar som syftar till att unga inte ska dömas till frihetsberövande påföljder har införts. Redan i början på 2000-talet började dock utredas om behov fanns att därefter inskränka dessa regleringar igen. På senare tid har det införts flertalet inskränkningar i särregleringen och hårdare påföljder används. Mycket av detta har skett med anledning av den eskalerande allvarliga organiserade brottligheten. Detta skifte fortskrider i och med de fortsatta lagförslagen. Mer ansvar läggs över på unga lagöverträdare som begår allvarliga brott, och hårdare insatser mot situationen föreslås. Situationen vi befinner oss i med den allvarliga organiserade brottligheten är en svår situation som det inte finns en tydlig lösning på.

Vid granskning av lagförslaget att skärpa reglerna för unga lagöverträdare kan vi utläsa flera grunder till varför förslaget läggs fram. I stort ligger dock ett övergripande fokus att från statens sida visa hårdare reaktioner mot brottligheten. Enligt min mening är det dock många av dessa åtgärder som inte träffar det presenterade ursprungsproblemet. Det är därför värt att ifrågasätta om det är rätt att låta barn ta ansvar för brott, när det bakomliggande problemet som presenteras är den organiserade brottligheten i sig. Förslaget att sänka straffbarhetsåldern och införa ungdomsfängelser argumenteras vara av vikt bland annat för att upprätthålla det straffrättsliga systemets legitimitet. Motsatsvis anser jag dock att det går att argumentera för att detta snarare riskerar att påverka straffsystemets legitimitet negativt. Det finns risk för att fler unga kommer straffas för handlingar de i många fall inte uppfattas förstå konsekvenserna av på grund av omognad. Särskilt i de fall då vuxna har förmått barnen att begå brotten.

Regeringen anser särskilt att de genom att införa en partiell sänkning av straffbarhetsåldern bättre träffar det bakomliggande problemet som föranleder lagändringen, eftersom den allmänna kriminaliteten bland unga generellt minskar. Mycket tyder dock på att en partiell straffbarhetsålder medför tillämplighetsproblem i flera led. Dessutom kan en sådan lagstiftning göra det svårare för de unga att se konsekvenserna av deras handlande, eftersom mycket då hamnar i en bedömningsfråga.

I övrigt visar granskningen att det råder tvivel gällande huruvida lagförslaget stämmer överens med barnkonventionens regleringar. Även om konventionen saknar en fastställd straffbarhetsålder och en tydlig definition av begreppet "sista utväg", bör barnrättskommitténs kommentarer kunna tillskrivas stor vikt vid tolkningen. Efter granskning av dessa samt argument

från remissvar och Lagrådet landar jag i att lagförslaget inte överensstämmer helt med konventionen. Detta grundas dels på att det saknas tillräckligt stöd för att sänka straffbarhetsålder så pass lågt som till 13 år, dels på att utredningen av alternativa påföljder till frihetsberövande inte verkar vara uttömd.

Vidare anser jag att det finns en viss risk med att stämpla unga som brottslingar vid en så pass tidig ålder, när de fortfarande i hög grad är under utveckling. Först och främst finns som presenterats den stora risken att de själva associerar sig med kriminaliteten tidigare. I och med det finns risk att det snarare kan bli svårare för unga att ta sig tillbaka till ett välfungerande liv, särskilt efter en tid i anstalt. Även om tanken med reformen skulle vara att till viss del hjälpa unga att få en säkrare utsluss, riskerar den stämpling som tid hos Kriminalvården kan medföra att ge motsatt effekt. Vidare tänker jag att samhällets syn på unga kommer ändras i och med lagändringen. Det kommer sättas mer krav på unga och deras förmåga att agera ansvarsfullt i och med förslaget. Dessutom finns risk att det leder till att samhället i stort kommer förvänta sig mer av unga än vad som gjorts tidigare.

Avslutningsvis är den grund som presenteras för att nu genomföra dessa lagändringar fokuserade på samhällsskyddet och att hjälpa samhället i stort att upprätthålla straffsystemets legitimitet. I detta flyttas fokus till viss del från barnet som individ och skyddsobjekt till att i stället fokusera på att ge en reaktion mot den allvarliga brottsligheten för att visa att samhället inte accepterar sådant agerande. Mer skuld läggs således indirekt på barnen, i en situation där de i många fall likväl kan argumenteras vara offer.

Käll- och litteraturförteckning

Litteratur

Andersson, Håkan (2025), "Postmoderna och diskursteoretiska verktyg inom rätten"; i: Nääv, Maria och Samboni Mauro (red.), *Juridisk metodlära*, Studentlitteratur, Lund, s. 595–628.

Asp, Peter, Ulväng, Magnus och Jareborg, Nils (2013), *Kriminalrättens grunder*, uppl. 2, Iustus, Uppsala.

Bacchi, Carol Lee (2009), *Analysing policy: What's the problem represented to be?*, Frenchs Forest, N.S.W. Pearson.

Becker, Howard S. (2006) *Utanför: avvikandets sociologi*, övers. Gunnar Sandin, Arkiv förlag, Lund.

Bergström, Göran och Ekström, Linda (2018), "Tre diskursanalytiska inriktningar", i: Boréus, Kristina och Bergström, Göran (red.), *Textens mening och makt: metodbok i samhällsvetenskaplig text- och diskursanalys*, uppl. 4, Studentlitteratur, Lund.

Borgeke, Martin och Forsgren, Mikael (2025), *Att bestämma påföljd för brott*, uppl. 5:1, Norstedts juridik, Stockholm.

Bäcklund, Agneta, Johansson, Stefan, Hedvig Trost, Suzanne och Wennberg, Fredrik Wersäll, *Brottsbalken* (2025-11-18, version 2025A, JUNO).

Clevesköld, Lars (2022), *Samhället och de unga lagöverträdarna*, uppl. 10, Norstedts Juridik, Stockholm.

Hofer, Hanns von (1993), *Fängelset: uppkomst – avskräckning-inkapacitering: tre kriminologiska studier*, Stockholm.

Häthén, Christian (2004), *Stat och straff: rättshistoriska perspektiv*, Studentlitteratur, Lund.

Jareborg, Nils och Zila, Josef (2022), *Straffrättens påföljdslära*, uppl. 7, Norstedts juridik, Stockholm.

Nordlöf, Kerstin (2012), *Unga lagöverträdare i social-, straff- och processrätt*, uppl. 2, Studentlitteratur, Lund.

Persson, Mareike (2017), *Caught in the middle? Young offenders in the Swedish and German criminal justice systems*, Lund University.

Sandgren, Claes (2021), *Rättsvetenskap för uppsatsförfattare*. Norstedts Juridik, Stockholm.

Sausdal, David och Hannerz, Erik (2025), *Gängkriminalitet: från gatan till sociala medier*, Liber, Stockholm.

Singer, Anna (2024), *Barnets bästa*, uppl. 8, Norstedts juridik, Stockholm.

Träskman, Per Ole (2003), "Påföljd, proportionalitet och prioritering av samhällsstraff", *SvJT*, s. 173–194.

Wallén, Per-Edwin (1973), *Svensk straffrättshistoria, del 2*, AWE/Geber, Stockholm.

Källor

Offentligt tryck

Sverige

Statens offentliga utredningar

SOU 1993:35 Reaktion mot ungdomsbrott.

SOU 1995:91 Ett reformerat straffsystem del I–III.

SOU 1997:116 Barnets Bästa i främsta rummet. FN:s konvention om barnets rättigheter i Sverige.

SOU 2004:122 Ingripanden mot unga lagöverträdare.

SOU 2007:90 Straffskalan för mord.

SOU 2008:85 Straff i proportion till brottets allvar.

SOU 2012:34 Nya påföljder.

SOU 2018:85 Slopad straffrabatt för unga myndiga.

SOU 2020:63 Barnkonventionen och svensk rätt.

SOU 2023:44 En översyn av regleringen om frihetsberövande påföljder för unga.

SOU 2024:39 Skärpta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga.

SOU 2025:11 Straffbarhetsåldern.

Propositioner

Prop. 1862/63 nr 37 om antagandet af en ny strafflag.

Prop. 1902:7 med förslag till lag om ändrad lydelse av 5 kap. 1, 2, 3 och 6 §§ strafflagen, till lag om verkställighet av domstols förordnande om tvångsuppfostran samt till lag, innefattande vissa bestämmelser om förfarandet i brottmål rörande minderåriga.

Prop. 1924:67 med förslag till lag om ändrad lydelse av 5 kap. 3 § strafflagen m.m.

Prop. 1947:298 med förslag till lag angående upphävande av 5 kap. 3 § strafflagen samt lagen den 13 mars 1937 (nr 75) om tvångsuppfostran, m.m.

Prop. 1952:223 med förslag till lag med vissa bestämmelser om påföljd för brott av underårig, m. m.

Prop. 1962:10 med förslag till brottsbalk, del A.

Prop. 1978/79:212 Om ändring i brottsbalken, m.m.

Prop. 1987/88:120 Om ändring i brottsbalken m. m. (straffmätning och påföljdsval m. m.)

Prop. 1994/95:12 Handläggning av ungdomsmål.

Prop. 1997/98:96 Vissa reformer av påföljdssystemet.

Prop. 2005/06:165 Ingripanden mot unga lagöverträdare.

Prop. 2008/09:118 Straffet för mord m.m.

Prop. 2014/15:25 Tydligare reaktioner på ungas brottslighet.

Prop. 2017/18:186 Inkorporering av FN:s konvention om barnets rättigheter.

Prop. 2019/20:118 Ungdomsövervakning.

Prop. 2021/22:17 Slopas straffrabatt för unga myndiga vid allvarlig brottslighet.

Prop. 2024/25:89 En förebyggande socialtjänstlag – för ökade rättigheter, skyldigheter och möjligheter.

Prop. 2025/26:132 Frihetsberövande påföljder för barn och unga.

Prop. 2025/26:218 Dubbla straff för brott i kriminella nätverk och skärpta straffskalor.

Prop. 2025/26:246 Skärpta straff för unga lagöverträdare.

Övrigt offentligt tryck

Dir. 2002:95 Översyn av det allmännas ingripanden vid ungdomsbrott,

Dir. 2004:78 Tilläggsdirektiv till Ungdomsbrottsutredningen (Ju 2002:14).

Dir. 2009:60 En översyn av påföljdssystemet.

Dir. 2023:112 Skärpta regler för unga lagöverträdare.

Ds 2017:25 Nya ungdomspåföljder.

Justitieutskottets betänkande 1997/98:JuU21, Påföljdssystemet.

Justitieutskottets betänkande 2021/22:JuU5, Slopad straffrabatt för unga myndiga vid allvarlig brottslighet.

Justitiedepartementet, Uppdrag att förbereda inrättandet av särskilda enheter för unga i åldern 15–17 år inom Kriminalvården, Ju2023/02157, 2023-09-28.

Lagradsremiss Skärpta regler för unga lagöverträdare, 2026-01-26.

Lagrådet, Utdrag ur protokoll vid sammanträde 2026-03-12, Skärpta regler för unga lagöverträdare.

Remiss av SOU 2025:11 Straffbarhetsåldern, Ju2025/00206, 2025-02-13.

Remiss av SOU 2024:39 Skärpta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga, Ju2024/01476, 2024-08-22.

Remiss av Utkast till lagradsremiss Sänkt straffbarhetsålder för allvarliga brott, Ju2025/01945, 2025-09-24.

Riksdagsskrivelse 1997/98:276.

Riksdagsskrivelse, 2021/22:36.

Särskilda Utskottets (N:o 2) utlåtande N:o 4, Ank. till Riksd. kansli den 28 april 1902, kl. 3 e.m.

Utkast till lagrådsremiss Sänkt straffbarhetsålder för allvarliga brott, 2025-09-24.

Danmark

Betænkning nr. 1508 Insatsen mod ungdomskriminalitet.

Lovförslag nr. L 164, Folketinget 2009–10.

Övrigt

Bris, remissvar Ju2024/01476, Bris yttrande över utredningen ”Straffbarhetsåldern, SOU 2025:11, 2025-05-13. [Cit: Bris remissvar till SOU 2025:11].

Bris, remissvar Ju2025/01945, Bris yttrande över utkast till lagrådsremiss, 2025-11-10. [Cit: Bris remissvar till utkast till lagrådsremiss].

Brottsförebyggande rådet, remissvar Ju2024/01476, Remissyttrande över Straffbarhetsåldern (SOU 2025:11), Dnr 0094/25, 2025-05-08. [Cit: Brå remissvar till SOU 2025:11].

Brottsförebyggande rådet, *Barn och unga i kriminella nätverk*, Rapport 2023:13.

Brottsförebyggande rådet, *Forskning om ålder och brott samt dess betydelse för brottsprevention*, Rapport 2024:1.

Brottsförebyggande rådet, Statistik Lagföringsbeslut efter huvudbrott och den lagförda personens ålder, 2025, alla kön. <<https://bra.se/statistik/statistik-om-rattsvasendet/personer-lagforda-for-brott>> [Cit: Brå, Lagföringsbeslut efter huvudpåföljd och ålder, 2025].

Brottsförebyggande rådet, Statistik Lagföringsbeslut efter huvudbrott och den lagförda personens ålder, 2020, alla kön. <<https://bra.se/statistik/statistik-om-rattsvasendet/personer-lagforda-for-brott>> [Cit: Brå, Lagföringsbeslut efter huvudpåföljd och ålder, 2020].

FN:s kommitté för barnets rättigheter, Allmän kommentar nr 24 (2019) om barnets rättigheter i det straffrättsliga systemet, CRC/C/GC/24, 18 september 2019. [Cit: CRC/C/GC/24].

FN:s kommitté för barnets rättigheter, Sammanfattande slutsatser och rekommendationer om Sveriges kombinerade sjätte och sjunde periodiska rapport, CRC/C/SWE/CO/6-7, 7 mars 2023. [Cit: CRC/C/SWE/CO/6-7].

Hovrätten för Västra Sverige, remissvar Ju2024/01476, Yttrande över slutbetänkandet Straffbarhetsåldern (SOU 2025:11), HVS 2025/0003, 2025-05-12. [Cit: Hovrätten för Västra Sveriges remissvar till SOU 2025:11].

Justitiekanslern, remissvar Ju2024/01476, Betänkande Straffbarhetsåldern (SOU 2025:11), Dnr. 2025/1326, 2025-04-11. [Cit: Justitiekanslerns remissvar till SOU 2025:11].

Polismyndigheten, *Juniorstudien 2023–2025*, NDC problemområde våld, 2025-12-17.

Polismyndigheten, remissvar Ju2025/00206, Straffbarhetsåldern (SOU 2025:11), Dnr. A100.769/2025, 2025-05-09. [Cit: Polismyndighetens remissvar till SOU 2025:11].

Sveriges advokatsamfund, remissvar Ju2025/01945, R-2025/2250, 2025-12-12. [Cit: Sveriges advokatsamfunds remissvar till utkast till lagrådsremiss].

Socialstyrelsen, remissvar Ju2024/01476, Socialstyrelsens yttrande över betänkandet Straffbarhetsåldern (SOU 2025:11), Dnr: 3.1-13038/2025, 2025-05-14. [Cit: Socialstyrelsens remissvar till SOU 2025:11].

UNICEF Sverige, remissvar Ju2025/00206, Straffbarhetsåldern (SOU 2025:11), 2025-05-07. [Cit: UNICEF Sveriges remissvar till SOU 2025:11].

Åklagarmyndigheten, Rättslig vägledning 2022:19, Utredningar enligt 31 § LUL.

Åklagarmyndigheten, remissvar Ju2025/00206, Straffbarhetsåldern (SOU 2025:11), Dnr. ÅM2025-504, 2025-05-08. [Cit: Åklagarmyndighetens remissyttrande SOU 2025:11].

Åklagarmyndigheten, remissvar Ju2025/01945, Utkast till lagrådsremiss Sänkt straffbarhetsålder för allvarliga brott, 2025-11-06. [Cit: Åklagarmyndighetens remissvar till utkast till lagrådsremiss].